

BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

GELECEK VADEDEN KITA: **AFRİKA**

BİLGE ADAMLAR KURULU RAPORU

RAPOR NO: 70
ARALIK 2015
İSTANBUL

GELECEK VADEDEN KITA AFRİKA

BİLGE ADAMLAR KURULU RAPORU

**RAPOR NO: 70
ARALIK 2015**

**BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ**

BİLGESAM YAYINLARI
RAPOR NO: 70

Kütüphane Katalog Bilgileri:

Yayın Adı: Gelecek Vadeden Kıta: Afrika

Yazarlar: Hasan ÖZTÜRK, Hatice EKE

ISBN: 978-605-9963-18-3

Sayfa Sayısı: 65

Kapak Tasarım ve Dizgi: Sertaç DURMAZ

Baskı & Cilt: Gülmat matbaacılık

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi 1NE 4 Zeytinburnu /

İstanbul **Tel:** 0212 577 79 77

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

Wise Men Center For Strategic Studies

Mecidiyeköy Yolu Caddesi No:10

Celil Ağa İş Merkezi Kat:9 Daire:36

Mecidiyeköy / İstanbul / Türkiye

Tel: +90 212 217 65 91 Faks: +90 212 217 65 93

www.bilgesam.org

bilgesam@bilgesam.org

Atatürk Bulvarı Havuzlu Sok. No:4/6

A.Ayrancı / Çankaya / Ankara / Türkiye

Tel : +90 312 425 32 90 Faks: +90 312 425 32 90

Copyright © BİLGESAM HAZİRAN 2015

Bu yayının tüm hakları saklıdır.

Yayın Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin izni olmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz.

BİLGE ADAMLAR KURULU

Başkan

Salim DERVİŞOĞLU (E. Oramiral)

Başkan Yardımcıları

İlter TÜRKMEN (E. Bakan/Büyükelçi)

Sami SELÇUK (Prof. Dr. / Yargıtay Onursal Başkanı)

Kurul Üyeleri

Kutlu AKTAŞ (E. Bakan/Vali)

Özdem SANBERK (E. Büyükelçi)

Sönmez KÖKSAL (E. Büyükelçi)

Güner ÖZTEK (E. Büyükelçi)

Ümit PAMİR (E. Büyükelçi)

A. Oğuz ÇELİKKOL (Dr., E. Büyükelçi)

Ahmet Ünal ÇEVİKÖZ (E. Büyükelçi)

Necdet Yılmaz TİMUR (E. Orgeneral)

Oktar ATAMAN (E. Orgeneral)

Emin Murat BİLGEL (E. Oramiral)

Sabahattin ERGİN (E. Koramiral)

Nur VERGİN (Prof. Dr.)

Orhan GÜVENEN (Prof. Dr.)

Ali KARAOSMANOĞLU (Prof. Dr.)

İlter TURAN (Prof. Dr.)

Çelik KURTOĞLU (Prof. Dr.)

Ersin ONULDURAN (Prof. Dr.)

Sami KOHEN (Gazeteci-Yazar)

SUNUŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle iç savaşlar ve terörizm gibi devlet dışı aktörlerin etkin olduğu siyasi şiddet olaylarının üzerindeki vurgu Afrika'yı sıklıkla dünya gündemine taşımaktadır. Bunun yanı sıra kıtlık, askeri darbeler, korsanlık, istikrarsız devlet kurumları gibi birçok olumsuz faaliyetle kıta eşleştirilir hale gelmiştir. Oysa Afrika ülkeleri büyüyen ekonomisi, insan kaynağı, stratejik konumu, doğal kaynaklarıyla kalkınma potansiyelini içinde barındıran ve başka ülkeleri de birçok alanda işbirliği yaparak gelişmeye davet eden özellikleriyle de tanınmayı hak etmektedir. Nitekim enerji kaynaklarına ve değerli madenlere ev sahipliği yapan, dünyanın en hızlı büyüyen on ekonomisinden altısını barındıran, stratejik deniz yollarının kesişiminde konumlanan kıta başta Avrupa ülkeleri, BRIC, ABD ve Çin olmak üzere birçok küresel aktörün ilgi odağıdır.

Osmanlı devletinden itibaren Afrika'nın kuzeyinden güneyine birçok ülkesi ile tarihi bağı bulunan Türkiye'nin de kıta ülkeleriyle ilişkileri hiçbir zaman tamamen kesintiye uğramamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında durağanlaşan ilişkiler zaman zaman sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin uluslararası sahada etkinliğini artırması, ekonomisinin güçlenmesine paralel olarak Afrika ile olan diplomatik ve insani ilişkileri de yoğunlaşmıştır. Özellikle 2005 yılı Afrika Açılımı ile Türkiye kamuoyunda bilinirliği artan kıta ile ilişkilerin Somali krizi örneğinde olduğu gibi insani boyutu da ön plana çıkmış ve sivil toplum kuruluşlarının rolü vurgulanmıştır.

Türkiye'nin dış politika stratejisini ve önceliklerini değerlendiren Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), Türkiye'nin dış politika yapım sürecinde rol alan mercilere milli menfaatler doğrultusunda karar seçenekleri sunmak amacıyla "Gelecek Vadeden Bir Kıta: Afrika" raporunu yayınlamaktadır. Rapor, 13 Kasım 2015 tarihinde düzenlenen 24. Bilge Adamlar Kurulu toplantısında değerlendirilmiş, Kurul üyelerinin görüş ve önerileri doğrultusunda gözden geçirilerek yayına hazırlanmıştır. Rapor ilk olarak Afrika'nın dünya politikasında ve ekonomisinde yeri değerlendirilmiş, ardından Türkiye ile kıta ülkeleri arasındaki siyasi ve iktisadi ilişkiler zayıf ve güçlü yönleri vurgulanarak incelenmiştir. Ayrıca çalışmada dış yardımlar yoluyla kıta ülkeleri ile kurulan veya güçlendirilen bağlar ele alınmıştır.

Raporun Türk karar mercilerine, akademisyenlere ve ilgili kurum, kuruluş ve kişilere faydalı olmasını temenni eder; raporu hazırlayan Hasan Öztürk'e ve Hatice Eke'ye; rapora değerli görüş ve önerileriyle katkı sağlayan, raporun geliştirilmesi için kıymetli vakitlerini sarf eden başta (E) Oramiral Salim Dervişoğlu ve (E) Büyükelçi A. Oğuz Çelikkol olmak üzere Bilge Adamlar Kurulu üyelerine ve emeği geçen diğer BİLGESAM çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Atilla SANDIKLI
BİLGESAM Başkanı

GELECEK VADEDEN BİR KİTADA: AFİRİKA¹

1. AFİRİKA'NIN ÖNEMİ

Az gelişmişlik, yoksulluk ve iç savaşlarla anılan Afrika kıtası bir süredir fırsatlarla dolu yönleriyle gündeme gelmektedir. Petrol, doğal gaz, elmas ve diğer nadir elementler yanında kıtanın onyıllardır ihmal edilen altyapı ihtiyacı, kısıtlı da olsa uluslararası örgütlerdeki siyasi etkisi ile başta Çin, ABD, Avrupa Birliği üyeleri olmak üzere çok sayıda ülkenin dikkatini çekmektedir.

Afrika ülkelerindeki iktisadi değişimin temel göstergelerinden birisi de iktisadi büyüme performansıdır. Uluslararası Para Fonu'nun açıkladığı oranlara göre Sahra altı Afrika ülkelerinin ekonomisi 2014 yılında %5'lik büyüme göstermiştir. Bu seviyenin 2015 yılında %4,5; 2016 yılında %5,1 civarında olması beklenmektedir. Dünya petrol piyasasındaki fiyat düşüşünün ve Ebola virüsü salgınının ülke ekonomilerinin büyümesindeki yavaşlatıcı etkilerine rağmen Afrika, dünyada en hızlı büyüyen bölgeler arasında bulunmaya devam etmektedir. İktisadi geri kalmışlığın bir başka özelliği olan kayıt dışı ekonominin payı göz ardı edilmemelidir. Zira Friedrich Schneider'in 1999-2000 yılları için yaptığı araştırmaya göre Sahra altı Afrika ülkelerinin gayri safi milli hasıllarının %28'i ile %59'u arasında değişen oranda kayıt dışı iktisadi gelirleri bulunmaktadır. En düşük oranda kayıt dışı ekonomiye sahip olan ülke ise Güney Afrika'dır.

Afrika'nın gelecek yıllarda yükselişinin devam edeceğinin bir diğer belirtisi nüfus artışıdır. Dünya genelinde nüfusu en hızlı artan ilk on ülkeden altısı Afrika kıtasındadır. Yine Uluslararası Para Fonu'nun tahminlerine göre 2035 itibarıyla 15-64 yaş aralığında bulunan Afrikalı nüfus aynı yaş grubunda dünyanın geri kalanındaki nüfusu geçecektir. Ayrıca aynı tahminlere göre 2050 yılından sonra dünya nüfusu azalmaya başlarken Sahra altı Afrika'nın nüfusu 2100 sonrasında dahi artmaya devam edecektir. Bu tahminler Afrika'daki iş gücünün dünya genelindeki payının artacağını göstermektedir. Yalnızca nüfus artışının etkisiyle Afrika'da kişi başına düşen gelirin 2050 itibarıyla %25 artması beklenmektedir. Öte yandan orta seviye gelir grubunun genişlemesi önemli bir tüketici kitlesine de işaret etmektedir.

¹ Bu çalışmada ağırlıklı olarak Afrika kıtasının Sahra altı kısmı incelenmektedir.

Afrika, dünya doğal gaz rezervinin %8; petrol rezervinin %10'una sahiptir.

Afrika'nın zengin doğal kaynaklara sahip olması da kıtayı küresel ekonomide değerli bir konumda tutmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve büyümeye paralel olarak hızla artan enerji tüketimi, enerji kaynaklarına olan ihtiyacın yükselen bir seyir izleyeceğinin belirtisidir. Uluslararası Enerji Ajansı'nın (UEA) verilerine göre dünya enerji kaynakları tüketimi 2012 yılında 1971 yılı tüketim oranının iki katından fazladır. Küresel enerji tüketiminin artışı karşısında Afrika'nın enerji kaynakları arzında çoğalan payı kıtanın stratejik önemine katkıda bulunmaktadır. Dünya doğal gaz rezervinin %8; petrol rezervinin %10'una sahip olan Afrika'da son beş yılda dünya genelinde keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının %30'u bulunmaktadır. Dünyanın en büyük uranyum, kobalt, elmas rezervlerine sahip olan kıta küresel altın üretiminin de %22'sini gerçekleştirmektedir. Üstelik rüzgâr, güneş gibi yenilenebilir kaynakların bolluğu ile Afrika uzun vadede cezbedici bir enerji sahası olarak nitelendirilmektedir. UEA, Sahra altı Afrika'nın 2020'de enerji talebinin üçte ikisinin yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edileceğini tahmin etmektedir.

Afrika ülkeleriyle kurulan ilişkiler Birleşmiş Milletler nezdinde yürütülecek politikalar açısından da önem arz etmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oy hakkına sahip olan 54 Afrika ülkesi ile uyumlu olarak politika güdülmesi uluslararası platformda etkinliğin artmasına katkıda bulunabilecektir. Nitekim Türkiye'nin 2009-2010 yıllarında Güvenlik Konseyinde geçici üye olarak seçilmesinde Afrika kıtasındaki 54 devletten 52'sinin lehte oy kullanmasının büyük bir etkisi olmuştur.

Küresel güvenliğin sağlanmasında Afrika ile işbirliği içinde hareket edilmesi vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya ticaretinin %90'ının deniz yoluyla gerçekleştirildiği ve enerji kaynaklarının üçte ikisinin deniz kaynaklı olduğu değerlendirilirse Kızıldeniz, Akdeniz, Atlas ve Hint Okyanusu gibi stratejik deniz yollarıyla çevrelenmiş olan kıtanın ticaret ve enerji güvenliğindeki kilit konumu anlaşılabacaktır.² Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Babül Mendeb Boğazı gibi denizcilik açısından stratejik noktaların da Afrika kıtası etrafında yer alması kıtanın siyaseten önemini artırmaktadır. Ayrıca insan ticareti, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi çözüm bekleyen uluslararası sorunlarla başedebilmek için Afrika ülkeleri ile ortak hareket etmek gerekmektedir. Avrupa'da yakalanan kokainin %43'ünün Afrika kökenli olması, dünya insan ticaretinin %60'ının Sahra altı Afrika'dan kaynaklanması küresel problemlerle mücadelede kıta ülkeleriyle işbirliğinin önemini göstermektedir.

² Üç kıtanın bağlanma noktasında bulunan Türkiye'nin ithalatının %93,6; ihracatının %71,6'sının deniz yoluyla gerçekleşmesi deniz yollarının güvenliği bağlamında kıta ile ilişkilerinin ehemmiyetine işaret etmektedir.

Küresel aktörlerin birçok alanda önem arz eden kıtaya ilgisi Soğuk Savaş'ın ardından artmıştır. Bu ilgiyi kıta ile olan iktisadi ilişkilerin verilerinden okumak mümkündür. Dünya ticaretinde Avrupa ülkeleri ve ABD'nin yükselen rakiplerinden Çin Afrika ile bağımlı başta iktisadi kanalla beslemek üzere medya, kültür, siyasal ilişkiler gibi dış politikanın diğer cephelerini de ihmal etmeden sağlamlaştırmaktadır. Pekin iktisadi ilişkilerini hem yatırımlar hem de ticaret yoluyla güçlendirmektedir.³ Çin'in kıtaya yaptığı doğrudan yabancı yatırım 26 milyar doları bulmaktadır. 2009 yılı itibarıyla Afrika'nın en büyük ticari ortağı olan Çin'in 2015 yılında kıta ile ticaret hacmi 220 milyar doları aşmıştır. Pekin, dış yardımlar kanalıyla da kıta ile ilişkilerine katkıda bulunmaktadır. Kültür ve sağlık yardımlarıyla yumuşak güç unsurlarını ihmal etmeyen Çin 26 Afrika ülkesinde 31 adet; Çince'nin, Çin kültürünün öğretildiği, Çin'i tanıtarak ülkenin reklamının yapıldığı Konfüçyüs Enstitülerini açmıştır. Ek olarak ilaç yardımı, sağlık personeli gönderilmesi ve eğitilmesi, sağlık merkezi açılması gibi alt yapı çalışmalarını kapsayan sağlık yardımlarının son beş yıl içerisinde 5,3 milyar dolar değerine ulaştığı düşünülmektedir.

Kıta ile ilişkilerini daha çok kalkınma ve güvenlik açısından değerlendiren ABD ise 2000'li yıllardan itibaren güvenlik ve kalkınma boyutuna verdiği önemi sürdürmekle birlikte iktisadi ilişkilerin geliştirilmesine de yönelmiştir. Başkan Bush döneminde yürürlüğe giren "African Growth and Opportunity Act" (Afrika İçin Büyüme ve Fırsat Kanunu) bu yönelimin göstergelerindendir. Başkan Obama döneminde küresel aktörlerin kıta üzerinde yükselen rekabetinin de bir sonucu olarak iktisadi ilişkiler üzerindeki vurgu artırılmış, özel sektörün rolü ön plana çıkarılmıştır. İlk kez 2014 yılında düzenlenen ABD Afrika liderler zirvesinde üzerinde durulan Power Africa Initiative (Enerji Afrika İnisiyatifi) isimli kıtanın enerjiye ulaşım probleminin çözümüne yönelik proje belirgin örneklerdendir. ABD'nin 2013 sonu itibarıyla kıtaya doğrudan yabancı yatırımı 22 milyar dolara, ticaret hacmi ise 2014'te 72 milyar dolara ulaşmıştır.⁴ Ayrıca ABD'nin Afrika'ya kalkınma yardımları 2012 yılında 12 milyar dolar değerindedir.

Afrika'da eski sömürgeci güçler olarak bilinen Avrupa ülkelerinin politikaları çeşitlilik arz etmekle birlikte Avrupa Birliği'nin kıta ile ortak ilişkiler tesis

Afrika kıtasının Çin ile ticaret hacmi 220 milyar doları; ABD ile ticaret hacmi ise 70 milyar doları aşmıştır.

3 Çin yatırımlarının iki temel özelliği bulunmaktadır: Özel iktisadi alanlar meydana getirmek ve sağladığı düşük faizli kalkınma kredilerinin geri ödemesini ülkede bulunan doğal kaynakla geri ödenmesi veya doğal kaynak endüstrisinde arama üretim gibi haklar elde etmesi. Sağlanan ülkedeki kalkınma projelerini Çinli firmalar üstlenmektedir. Böylece Çin 1970'lerde Japonya Çin de gerçekleştirdiği projelerle Çin'in kalkınma politikasını Afrika'ya da ihraç etmektedir. Üstelik doğal kaynak ihtiyacını da güven altına almaktadır. Öte yandan dışsalılık oranı yüksek sektörlerdeki firmaların bilhassa Afrika'da üretim yapmaya teşvik edildiği iddia edilmektedir. İktisadi alanlardan elde edilen kar paylaşımı çeşitlilik göstermektedir.

4 <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c0013.html>

etmeye çalıştığı görülmektedir. Birlik ile kıta arasındaki ilişkiler 1975 tarihli Lomé Sözleşmesi'nin ardından 2000 yılında imzalanan Kotonu Anlaşması ile çerçeveye oturtulmuştur. AB ile kıta ülkeleri arasında 2000'de başlatılan liderler zirvesinin dördüncüsü 2014 yılında gerçekleşmiştir. Ayrıca 2007 yılında yayınlanan Ortak Afrika-AB Stratejisi ile ilişkilerin geliştirilmesinde izlenecek yol haritası belirlenmiştir. İktisadi veriler de ilişkilerin boyutu hakkında ipucu vermektedir. İktisadi ilişkilerin desteklenmesi yönünde İktisadi Ortaklık Anlaşması imzalayan AB ile Afrika ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 2012 yılında 330 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Ticarete ek olarak, Afrika'daki yabancı yatırımcılar arasında da öne çıkan AB, kıtaya yapılan yabancı yatırımın yaklaşık %48'ini sağlamaktadır.

Afrika kıtası incelenirken dikkatlerden kaçmaması gereken bir husus da kıtanın heterojen yapısıdır. Afrika incelenirken kıta genel anlamda Kuzey Afrika ve Sahra altı Afrika olarak ikiye ayrılmaktadır. Akdeniz'e kıyısı olan, Arap ve Berberi kültür etkisinde kalmış nispeten daha açık tenli nüfusun hakim olduğu 5 ülke (Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır) Kuzey Afrika olarak anılmaktadır. Bu beş ülkenin güneyinde yer alan Sahra Çölü üzerinde ve güneyinde konumlanmış kıtanın geri kalanı ise Sahra altı Afrika olarak isimlendirilmektedir. Sahra altı Afrika halkları her ne kadar ten rengi açısından benzeşmeler de din, dil, kültür ve değerler bakımından ayrılmaktadır. Kıtanın kuzeyi kültürel ve dini anlamda nispeten daha homojen iken Sahra altı Afrika'nın demografik yapısı heterojendir. Kıtada Müslüman ve Hristiyan nüfus çoğunlukta olsa da bu dinler içindeki mezhep farklılıkları özellikle Sahra altı Afrika halklarını dini anlamda farklılaştırmıştır. İslamiyet ve Hristiyanlık dışında kıtada animizm ve yerel dinler de yaygındır.

Sahra altı Afrika ülkeleri, kıtanın kuzeyine nispeten etnik ve kültürel anlamda daha az homojendir. Özellikle sömürgecilik döneminde oluşturulan sınırlar birçok farklı etnik grubu bir arada yaşamaya zorlamıştır. Afrika'da var olan etnik grup sayısı hakkında kesin bilgi mevcut değildir. Etnik grupların büyük kısmı, her ne kadar çoğu unutulmaya yüz tutmuşsa da, kendi dilini konuşmaktadır. Afrika kıtasında binden fazla etnik grubun var olduğu ve 2 bin civarında dil konuşulduğu tahmin edilmektedir.⁵

Afrika kıtasında, özellikle Sahra altı Afrika'da, toplumların din, dil, mezhep ve kültür bakımından birbirlerinden farklılaşmaları sorunların çatışmaya dönüşmesini kolaylaştırmıştır. Ülkelerin az gelişmiş ekonomileri, kısıtlı kaynakları

⁵ Bazı etnik gruplar bir dilin farklı bir lehçesini kullanmaktadır. O yüzden bunların ayrı bir dil mi yoksa aynı dilin bir lehçesi mi olduğu tartışılmaktadır. Ayrıca "etnik grup" ve "kabile" kavramlarının Batılı kaynaklarda ve Afrika hakları tarafından farklı algılanması da bu tür kategorilendirmeleri zorlaştırmaktadır.

ve dünya nüfusuna göre daha hızlı artan nüfusları toplumlar arasında birçok anlaşmazlığın doğmasına yol açmıştır. Demokratik yönetimlerin eksikliği ile şeffaf ve hesap verebilirlik hususunda kurumların zayıf kalmasına sebebiyet vermiştir. Bunun sonucu olarak ülkelerde insan hakları ihlalleri yaygınlaşmış, dini ve siyasi özgürlükler kısıtlanmış ve bazen iç savaşlar başlamıştır. Dolayısıyla Afrika kıtası incelenirken kıtanın coğrafi, dini ve kültürel anlamda heterojen yapısının dikkate alınması önem arz etmektedir.

Artık yardım ve felaketlerle değil iktisadi büyüme gibi olumlu yönleriyle de bilinmek isteyen Afrika'nın stratejik, iktisadi ve siyasi alandaki yeriyle ele alınması gerektiği belirtilen verilerden açıkça anlaşılmaktadır. Kıtanın olumlu veya olumsuz yönlerine dengeyi bozacak şekilde vurgu yapmak hem Afrika'nın gelişmesine hem de kıta ile ilişkilerin güçlendirilmesine aksi yönde tesir edecektir.

Ahmed bin Tolun tarafından 9. yüzyılda kurulan Tolunoğulları Devleti Afrika'da kurulan ilk Türk devletidir.

2. OSMANLI DÖNEMİ'NDE TÜRKLERİN AFRIKA İLE İLİŞKİSİ

Türklerin Afrika kıtası ile ilişkileri bin yıldan fazla geçmişe sahiptir. Ahmed bin Tolun tarafından 9. yüzyılda kurulan Tolunoğulları Devleti (868-905) Afrika topraklarında kurulan ilk Türk devletidir. Abbasi Devleti'ne bağlı bir vasal devlet olarak kurulan Tolunoğulları zamanla genişleyerek bağımsızlaşmıştır. Günümüz Mısır topraklarında kurulan devlet, Suriye ve Kızıldeniz'in batı kıyılarını yönetimi altına almıştır. Vasal devlet olarak kurulsada zamanla güçlenerek yüzölçümü yaklaşık 1,5 milyon km² genişleyerek bağımsız devlet olmuştur. Belirli dönemlerde hilafete vergi vermemiş, halifenin ismini Cuma günü okunan hutbelerden çıkarmış ve kendi adına sikke bastırmış olmaları Tolunoğullarının Abbasilerden ne derece bağımsız olduğunu göstermektedir.⁶ Tolunoğulları 37 yıllık yönetimlerinde bugünkü Mısır'ın kuzey kısmı ve Kızıldeniz'in batı sahilleri boyunca bugünkü Sudan topraklarına kadar hâkimiyet sürdürdüler. Eyyubileri 1250 yılında yenerek yine Mısır'da kurulan Memluk Devleti, Afrika topraklarında kurulan bir diğer Türk devletidir. Memlukler kuzeyde bugünkü Mısır ve Libya topraklarının yanı sıra güneyde bugünkü Sudan topraklarında da hüküm sürmüşlerdir. Memlukler 1516 yılında Mercidabık Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yenilerek tarih sayfasından silinmiştir. Memluk beylerinden bazıları bugünkü Sudan topraklarında küçük sultanlıklar kurmuşlarsa da dönemin Mısır valisi Mehmet Ali Paşa zamanla Memluk hâkimiyetine son vermiştir.

Osmanlı Devleti döneminde Afrika ile ilişkiler devam etmiştir. Coğrafi keşifler sırasında 15. yüzyıl sonunda Vasco da Gama'nın Ümit Burnu'nu keşfedip Afrika kıtasının güneyinden dolaşılabilirdiğini fark etmesi Avrupalı devletlere Doğu Afrika'daki halklara saldırma olanağı verdi. Özellikle Portekizlilerin donanmalarına ait gemilerle Doğu Afrika sahillerine gelerek burada o dönemki Portekiz'den çok daha zengin ve daha iyi hayat süren Doğu Afrika'daki krallıklara saldırmaları Osmanlı devletini harekete geçirdi. Yemen'i otuz yıl yöneten (1580-1604) Hasan Paşa, Doğu Afrika'daki Müslüman halkları Portekiz işgalinden kurtarmak için kaptan Emir Ali Bey'i görevlendirdi. Portekiz donanmasını mağlup eden Emir Ali Bey, Lamu'yu ve Mombasa'yı (bugünkü Kenya sınırları içinde ülkenin kuzey sahilinde ve güney sahilindeki önemli li-

⁶ Ebulfeyz Elçibey, *Tolunoğulları Devleti (868-905)*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1972, s.72

man şehirleri) Osmanlı idaresine bağladı. Hatta günümüzde Tanzanya sınırları içinde, ülkenin güneyindeki liman kenti Kilva'nın da Osmanlı idaresine geçtiği belirtilmektedir.⁷ Ancak, Portekizlilerin daha güçlü bir donanmayla geldiği sonraki yıllarda Osmanlı donanması çaresiz kalmış ve Portekizlilere yenilmiştir. Bu yenilginin temel sebebi olarak Akdeniz şartlarına göre hazırlanan Osmanlı gemilerinin okyanus şartlarına göre hazırlanan ve okyanus tecrübesi daha çok olan Portekiz gemileriyle askerlerine karşı teknik olarak zayıf oluşu gösterilmektedir.⁸ Doğu Afrika'yı idaresi altına alan Osmanlı Devleti buraların yönetimine müdahale etmemiş, adil yönetilmek şartıyla yerel idarecilerin hüküm sürmesine izin vermiştir. Bundan dolayıdır ki, hem Kenya'da hem de Tanzanya'da ortaöğretim tarih kitaplarında Osmanlı Devleti'nin Doğu Afrika halklarına yaptığı bu hayati askeri yardım halen öğretilmektedir.

Osmanlı döneminde Afrika'daki Türk etkisi sadece Kuzey Afrika ve Doğu Afrika sahilleri ile sınırlı kalmamış, iç kesimlere de yayılmıştır. Bugünkü Sudan'ın Kızıldeniz kıyısında bulunan Sevakin şehrinde 1555 yılında Habeş Beylerbeyliği kurulmuştur. Osmanlı hâkimiyetinin bölgedeki varlığı Hristiyan Habeş krallarının Avrupalı devletlerle ilişkilerini sınırlı tutmuş, onlardan silah ve maddi destek almalarını kısıtlamıştır.⁹ Osmanlı yönetiminde bulunan Afrika'ya atanan yabancı diplomatların İstanbul'dan "buyrultu" almaları gerekmektedir.¹⁰ Ayrıca buyrultu sahibi kişiler ziyaret ettiği yerlerde yerel halk tarafından yakın alaka görür ve iyi ağırlanırdı.¹¹

Afrika'nın kuzey doğusunda iç kesimlerde artan Osmanlı hâkimiyeti sonucu 19. yüzyılın sonlarına doğru bugünkü Uganda topraklarını da içine alan Hatt-ı Ustuvâ, yani Ekvator vilayeti kurulmuştur. Ayrıca Osmanlı Devleti döneminde 1880 yılında Sahra'nın güneyindeki Afrika'da (SAGA) bugünkü Çad sınırları içinde Reşade ilçesi (1880) kurulmuş, yine bugünkü Çad sınırlarındaki Tbesti bölgesi Osmanlı döneminde 1884 yılında ilçe olmuş ve buraya bir kaymakam atanmıştır.¹² Benzer şekilde günümüz Libya sınırları içinde ülkenin en güneyinde Nijer sınırına yakın Fizan bölgesi de Osmanlı idaresinde idi. Nitekim

7 Ahmet Kavas, *Geçmişten Günümüze Afrika*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2005, s.26-28

8 Numan Hazar, *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, USAK Yayınları, 2011, s. 117-118

9 Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti: Habeş Eyaleti*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996

10 Buyrultu bugünkü vizeden farklıdır, zira "buyrultu" kabul eden ülke tarafından o ülkeye tayin edilen konsoloslara verilen "Exequatur" adlı belgenin Türkçe'sidir. Dolayısıyla, bu buyrultu belgesine sahip olanlar bir tür konsolos gibi hareket etmekteydiler.

11 Ahmet Kavas, "Afrika'da Sömürgeciliğin XIX. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar Kurulamamasında Osmanlı Devleti'nin Rolü", *Yükselen Afrika ve Türkiye*, Ahmet Kavas, Hasan Öztürk (Ed.) İstanbul, TASAM Yayınları, 2006, s.105.

12 Numan Hazar, *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2003, s.98.

Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı tarafından kaymakam atanmaktaydı ve Meclis-i Mebusan'da mebusu olan bir sancaktı. O dönem Fizan'ı Meclis-i Mebusan'da temsil eden Fizan mebusu Abdulkadir Cami Baykurt daha sonra Birinci Büyük Millet Meclisi'nde yer almış, içişleri bakanlığı yapmıştır.¹³

Osmanlı Devleti'nin Afrika'nın iç kesimlerinde etkisini gösterdiği bir başka yer de bugünkü Nijerya'nın kuzeydoğusu, Çad ve Nijer toprakları üzerinde beş asır hüküm süren Bornu (1380-1893) devletidir. Bornu lideri Melik Muhammed, 1550'de Trablus beylerbeyi Turgut Paşa'ya itaat arz etmiş, Melik'in yeğeni III. İdris Alaoma 1557'de İstanbul'a elçi göndererek Osmanlı'ya tam tabi olmuştur. Bunun üzerine Osmanlı, Bornu'ya ateşli silahlar göndererek yardımcı olmuştur.¹⁴ O dönemde batı Afrika'da Atlantik Okyanusu ile Nijer Nehri arasındaki Afrika devletleri zamanın bir diğer önemli gücü Fas'taki Sa'di Hanedanlığı'na bağlı idiler.¹⁵ Dolayısıyla Osmanlı, Bornu Sultanlığı'nın güçlendirilmesine önem vermektedir. Bornu sultanı İdris, 1574 yılında İstanbul'a beş kişilik bir heyet göndermiştir. İstanbul'da beş seneye yakın kalan bu heyet, Osmanlı'dan Sahra bölgesinde hac ve ticaret kervanlarının emniyet ve asayişlerinin sağlanmasını, seyahatleri esnasında ölenlerin mallarının mirasçılara iade edilmesini istemiştir.¹⁶ Ayrıca Osmanlı Devleti, Bornu Sultanlığı'na daha sonra bölge devletlerinin saldırılarından korunması için ateşli silah, asker ve eğitmen göndermiştir.¹⁷ Yine Afrika'nın en güneyinde Güney Afrika'da İngilizlerin yönetimi ele geçirmesinin ardından oradaki Müslümanlar dinlerini öğretecek bir eğitmen talebinde bulunmuş, bu eğitmenin hilafet makamı İstanbul'dan getirilmesini istemişlerdir. Bunun üstüne Osmanlı Devleti 1862'de aldığı kararla Ebu Bekir Efendi'yi 25 lira maaşla Ümit Burnu'na göndermiştir.¹⁸

Osmanlı Devleti'nin Afrika'nın neredeyse tamamında Müslüman halklar ile ilgisi 1. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir. Afrika'da yaşayan Müslüman halkların neredeyse tamamı 1. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti tabiyetine girmiştir. Evliya Çelebi, birçok yeri gezdiği gibi yaşadığı dönemde Afrika'yı da ziyaret etmiş, günümüz Doğu Afrika ülkelerinin çoğunu gezerek gördüklerini ve yaşadıklarını anlatmıştır.¹⁹ Her ne kadar Afrika'da bazı böl-

13 Ahmet Kavas, *Geçmişten Günümüze Afrika*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2005, s.90-94

14 Hıfzı Topuz, *Kara Afrika: Bir Kıtanın Dünü, Bugünü ve Yarını*, Milliyet Yayınları, 1971, s. 170.

15 Hıfzı Topuz, A.g.e., s.171.

16 Ahmet Kavas, *Osmanlı-Afrika İlişkileri*, İstanbul, TASAM Yayınları, 2006, s.37.

17 Ahmet Kavas, A.g.e., s.38

18 Ahmet Uçar, *140 Yıllık Miras: Güney Afrika'da Osmanlılar*, İstanbul, Tez Yayınları, 2000, s.64-66

19 Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Seyit Ali Kahra-

geler doğrudan Osmanlı idaresine girmemiş olsalar da yönetimleri padişahı tanıımış, gerektiğinde yardım istemiştir.

Son olarak, Afrika'daki Osmanlı varlığından bahsederken bir hususun belirtilmesinde fayda vardır. Özellikle 15. yüzyılda coğrafi keşiflerle birlikte Avrupalı denizcilerin Afrika'yı keşfetmeleri denizcilerin ve krallarının kıtaya ilgisini artırmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin Afrika'nın birçok yerinde yerel krallıkları ve halkları desteklemesi Avrupalı sömürgeci g  lerin kıtanın i lerine doğru ilerleyerek hâkimiyet kurmalarını zorlaştırmıştır. Ahmet Kavas'ın da belirttiği gibi Afrika'da sömürgecilik 19. yüzyıla kadar gecikmiş ve daha öncesinde kıtada etkili olmamışsa bunun sebebi, Osmanlı Devleti'nin Afrika devletlerine destek vermesidir.²⁰ Osmanlı Devleti geçmişte Afrika kıtasında daha az etkin olsaydı, Avrupalı sömürge güçleri kıtayı daha erken işgal edebilirlerdi. Bu da Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilerdi. Fakat Osmanlı ordusu ve donanması, birçok Afrika devletini Avrupalı sömürgeci g  lerden korumakla kalmamış, onları sömürmek yerine yönetimlerine karışmayarak muhafaza etmiştir.

man, 10. Kitap, Cilt:1-2, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.

20 Ahmet Kavas, "Afrika'da Sömürgeciliğin XIX. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar Kurulamamasında Osmanlı Devleti'nin Rolü", *Yükselen Afrika ve Türkiye*, Ahmet Kavas, Hasan  zt rk (Ed.) İstanbul, TASAM Yayınları, 2006, s.106.

“Türkiye’nin Afrika’ya açılmakta geç kaldığı” yönündeki eleştiri içinde doğruluk barındırsa da adil bir değerlendirme değildir.

3. TÜRKİYE – AFRIKA SİYASİ İLİŞKİLERİ

Bazı mecralarda 2005 yılının “Afrika Yılı” ilan edilmesiyle Afrika açılımının ivme kazanması sonrası “Türkiye’nin Afrika’ya açılmakta geç kaldığı” yönünde bir eleştiri dile getirilmektedir. Bu eleştiri içinde doğruluk barındırsa da adil bir değerlendirme değildir. Bu tür tespitler yapılırken, dönemin şartları ve gerçekleri dikkate alınmalıdır. Birinci Dünya Savaşı’ndan yeni çıkmış ve iktisadi kalkınmasına odaklanmış bir Türkiye günümüzdeki gibi Afrika ile ilgilenemezdi. Kaldı ki Türkiye Afrika’da ilk büyükelçiliğini 1926 yılında bugünkü Etiyopya’da açmıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’nin üretim kapasitesi, imkan ve kabiliyetleri de kıtaya ekonomik olarak açılmasına imkan vermemekteydi. Zaten 1960’lara kadar Afrika’daki birçok ülke bağımsızlığını elde etmiş değildi. Ayrıca, Soğuk Savaş yıllarında ABD ve SSCB’nin etki alanı olan Afrika ülkelerine Türkiye’nin nüfuz etmesi kolay değildi. Buna rağmen, Soğuk Savaş’ın sona ermesini müteakiben Türkiye 1991 yılında Gambiya ile askeri işbirliği anlaşması imzalamıştır. Kısacası, Türkiye imkânları ölçüsünde Afrika ile ilişkilerini sürekli canlı tutmaya çalışmıştır. İktisadi kalkınmasını sağladıkça ve uluslararası siyasetin şartları da el verdikçe Afrika ülkelerine daha fazla ilgi göstermiştir.

Osmanlı Devleti’nin güçlü olduğu dönemde Afrika ile hem siyaseten hem de iktisaden artan ilişkiler 19. yüzyıl sonlarına doğru zayıflamıştır. Bununla birlikte, Türkiye’nin Afrika’ya ilgisinin süreklilik takip ettiğini vurgulamak gerekmektedir. Dönemsel gelişmelerden kaynaklanan gereksinimlerden ötürü zayıflasa da ilişkiler hiçbir zaman kesilmemiştir. Cumhuriyet döneminde yeni kurulan devlet kendi ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmeye, ülke içinde siyasi istikrarı sağlamaya ve 1. Dünya Savaşı’nın yaralarını sarmaya çalışırken Afrika ile geçmişteki kadar ilgilenememiştir. Fakat sonraki yıllarda Türkiye sosyo-ekonomik gelişimini sağladıkça kıtaya olan ilgisi artmış, imkânları el verdiği ölçüde kıtaya destek sağlamıştır. Belki Türkiye’deki yönetimler için Afrika bölgesel ve iç siyasi gelişmelerden ötürü öncelikli konu olamamıştır ama gerek kamuoyu gerekse devlet kurumları asgari düzeyde de olsa kıta ile ilişkilerini canlı tutmaya gayret göstermiştir. Dolayısıyla burada belirtilmesi gereken husus, Cumhuriyet döneminde Türkiye’nin Afrika’nın öneminin farkına varmasının ve ilişkilerin geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamasının

bir grup veya bir parti ile ortaya çıktığı düşüncesinin yanlışlığıdır. Ancak, iktisadi ve siyasi gerekçelerle dünyadaki başka bölgeler Türkiye'nin ilişkilerinde daha ön plana çıkmışsa da Türkiye, Afrika kıtası ile hep ilgilenmiştir ve kıtaya olan ilgi hep var olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nin yaşadığı siyasi ve ekonomik sıkıntılardan dolayı ilişkiler zamanla zayıflamıştır. Cumhuriyet döneminde ise yeni kurulan devlet, kendi ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmeye, ülke içinde siyasi istikrarı sağlamaya ve 1. Dünya Savaşı'nın yaralarını sarmaya çalışırken Afrika ile geçmişteki kadar ilgilenememiştir. Soğuk Savaş yıllarında ideolojik kamplaşma Afrika'ya dönük Türk dış politikasında da etkisini göstermiştir. Türk kamuoyu tarihsel bağlardan dolayı Cezayir'in bağımsızlık mücadelesine sempati duymasına karşın 1955'te Cezayir sorununun BM Genel Kurulu gündemine getirilmesine dair oylamada Türkiye aleyhte oy kullanmıştır.²¹ Türkiye'nin Cezayir aleyhine oy kullanmasında yeni katıldığı NATO'nun üyesi olan Fransa'yı karşısına alma endişesi olduğu da hatırlanmalıdır. Dönemin şartları içinde değerlendirilmesi gereken Cezayir'e karşı bu tutum konjonktürelidir. Çünkü aynı dönemde 27 Mayıs darbesinin ardından Menderes hükümetinden farklı bir yol takip etmesi beklenen Milli Birlik Komitesi, 16 Eylül 1960'da yayınladığı bir bildiride "Türkiye'nin ulusal bağımsızlık savaşlarını ve özellikle de Cezayir'in Fransa'ya karşı açtığı savaşı destekleyeceğini" ifade etmiştir.²² Cezayir'e verilen sözlü desteğin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti gayri resmi yollarla Libya ve Tunus üzerinden Cezayir'deki bağımsızlık hareketine silah ve mühimmat yardımında bulunmuştur. Bu dönemde Türkiye Afrika'ya daha çok sözlü destek verirken maddi destek tedariki sınırlı kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Sahra altı Afrika'ya ilk "açılımı" olarak 1979 yılında Bülent Ecevit'in başkanlığı döneminde atılan adımlar gösterilebilir. Gana, Somali²³ ve Tanzanya'da²⁴ büyükelçilikler açılmış, o dönemde insani yardıma ihtiyaç duyan Zimbabve'ye battaniye ve tıbbi malzeme gönderilmiştir. Türkiye'nin Afrika'ya dönük ilgisinin yeniden artması 1990'lı yılların sonuna denk gelmektedir. O dönemde Kıbrıs konusunda uluslararası toplumdan destek bulma adına Türkiye'nin Kıbrıs tezini Afrika ülkelerine anlatmakla görevlendirilen dönemin İslam Konferansı Teşkilatı ve Afrika ile

Türkiye'nin 1900'lü yıllarda yaptığı açılımlar ekonomik ilişkiler geliştirilerek desteklenmediği istenen faydayı sağlanamamıştır.

21 Melek Fırat ve Ömer Kürkçüoğlu, "Orta Doğu'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Baskın Oran (ed.) Cilt:1, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011, s. 634

22 Melek Fırat, Ömer Kürkçüoğlu, A.g.e., s. 784-85

23 Türkiye'nin Mogadişu büyükelçiliği ülkede 1991 yılında başlayan iç savaş sebebiyle kapatılmış, 2011 yılında yeniden açılmıştır.

24 Türkiye'nin Darusselem büyükelçiliği 1983 yılında ekonomik gerekçelerle kapatılmış, 2009 yılında yeniden açılmıştır.

**Türkiye 2005 yılında
Afrika Birliği'nde
gözlemci ülke statüsü
elde etmiş, 2008 yılın-
da Birliğin stratejik
ortağı kabul edilmiş-
tir.**

ilişkilerden sorumlu koordinatörü büyükelçi Numan Hazar, Afrika kıtasının birçok devletten oluştuğunu ve heterojen bir yapıya sahip olduğunu belirterek Türkiye'nin kıtaya dönük bir politikası olması gerektiğini ifade etmiştir.²⁵ Dönemin dışişleri bakanı ve müsteşarının ilgisini çeken öneri sonrasında Numan Hazar, 1998 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika'ya dönük politikasını ilk defa resmiyete kavuşturmayı ve kıta ile zayıf olan siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan "Afrika'ya Açılım Eylem Planı"nı hazırlamıştır. Fakat aynı dönemde başgösteren küresel mali kriz ve sonraki yıllarda ülke içinde yaşanan siyasi istikrarsızlık sonucu siyaseten ve iktisaden zayıflayan Türkiye eylem planını istendiği ölçüde hayata geçirememiştir.

Hem 1979 hem de 1998 açılımında uluslararası siyasette Kıbrıs sorununun gündeme gelmesi, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi taraftarı lobilerin çalışmaları karşısında Türkiye'nin uluslararası desteğe ihtiyaç duyması önemli rol oynamıştır. Ayrıca 1979'daki açılımların siyasi boyutunun ağırlıklı olduğu da belirtilmelidir. Her iki açılım da ekonomik ilişkiler geliştirilerek desteklenmediği için sürdürülememiş ve istenen faydayı sağlayamamıştır.

Türkiye'nin Afrika'ya ilgisi 2000'li yılların başında yeniden canlanmış ve bir yol haritası hazırlamak için çalışmalar başlatılmıştır. Dış politika yapıcıları Türkiye'nin bir "köprü" ülke olmasından ziyade Türkiye'nin "merkez" ülke olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin Afrika açılımı, ülkenin Batı ile ilişkilerinin bir uzantısı değil, bağımsız bir dış politika boyutu olarak görülmüştür.

Afrika'ya ilginin yeniden artmasının ardında iki temel sebep olduğu söylenebilir. Birinci sebep, ülke ekonomisini büyütmek adına Türkiye sanayi sektörü için ürünlerini ihraç edecekleri yeni pazarlar gerektiğinin bilincindeydi. Hem ihracat hem de artan üretimin gerektirdiği hammadde ve enerji ihtiyaçları için yeni pazar olarak Afrika uygun ve bakir bir coğrafya idi. İkinci sebep ise, Türkiye'nin benimsediği çok boyutlu dış politika anlayışıdır. Bu doğrultuda ilk olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı 2003 yılında "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" adlı belgeyi hazırlamıştır. Ardından 2005 yılı tüm yurttaki Afrika Yılı ilan edilmiş ve yıl boyunca Türkiye'de Afrika ile ilgili faaliyetler düzenlenmiş, karşılıklı ziyaretler gerçekleşmiş ve işadamları Afrika ülkelerine yatırıma teşvik edilmiştir.

İlerleyen yıllarda ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmak üzere Türk liderler birçok defa Afrika'ya resmi ziyaret düzenlemiştir. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 2009 yılında Kenya ve Tanzanya'ya; 2010 yılında Kongo Demokratik

²⁵ Numan Hazar, *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, USAK Yayınları, 2011, s. viii

Cumhuriyeti, Kamerun ve Nijerya'ya; 2011 yılında ise Gana ve Gabon'a ziyarette bulunmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 2005 yılı Mart ayında resmi ziyaretler için Etiyopya ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ni kapsayan beş günlük bir Afrika turuna çıkmıştır. Ayrıca Erdoğan 2006'da Sudan'ı; 2011'de Somali ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ni; 2013'te ise Gabon, Nijer ve Senegal'i; Cumhurbaşkanı seçildikten sonra ise 2015'te Etiyopya ve Somali'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerde gerek cumhurbaşkanı gerekse başbakan heyetlere üniversitelerden ve iş dünyasından isimleri de katarak gidilen yerlerde işbirliği olanaklarının araştırılması için çaba sarf etmiştir. Hepsinden önemlisi, bu tür geziler sayesinde Afrika, Türk kamuoyunda gündeme gelmiştir.

Afrika'da politik, sosyal ve ekonomik bütünleşmenin sağlanması, kalkınmanın hızlandırılması, barış ve istikrarın korunması ve demokrasi ile iyi yönetim ilkelerinin benimsenmesini hedef alan Afrika Birliği (AfB) bu hedeflerini gerçekleştirme yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu çerçevede güvenli sorunlarını çözmede de kendi gücünü oluşturmaya başlamıştır.

Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2005'teki gezisinin ardından Türkiye, Afrika'daki bölgesel kuruluşlar ve kıtayı temsil eden devletlerarası örgütlerle yakın ilişki geliştirmenin yollarını aramıştır. Türkiye, 2005 yılının Nisan ayında Afrika Birliği'nde (AfB) gözlemci ülke statüsü kazanmış, aynı yılın Mayıs ayında ise Türkiye'nin Addis Ababa Büyükelçiliği AfB nezdinde akredite edilmiştir. Yine 2005 Mayıs ayı içinde Türkiye'nin Abuja Büyükelçiliği de Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'na (ECOWAS) akredite edilmiştir. Haziran 2010'da Türkiye'nin Darüsselam Büyükelçiliği Doğu Afrika Topluluğu'na akredite olmuştur. Ocak 2008'de Addis Ababa'da yapılan 10. AfB Zirvesinde Türkiye bu kuruluşun stratejik ortağı kabul edilmiştir.²⁶ Öte yandan Türkiye Afrika Kalkınma Bankası ve Afrika Kalkınma Fonu üyeliği için Şubat 2008'de başvuruda bulunmuş, Mayıs 2008'deki zirvede Türkiye'nin üyelik talebi kabul edilmiştir.

Türkiye, 2000'li yılların başlarından beri ilişkilerini geliştirmeye çalıştığı Afrika ülkeleriyle bir değerlendirme toplantısı yapma amacıyla 18-21 Ağustos 2008'de 49 Afrika ülkesi ile AfB dâhil 11 uluslararası ve bölgesel örgütün katılımıyla I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi'ni düzenlemiştir. Zirve'de Türkiye'nin Afrikalı liderlerin beklentilerini dinlediğini, anladığını ve nasıl bir işbirliği öngörüldüğünü belirten "Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek İçin İşbirliği ve Dayanışma" ve "Türkiye-Afrika Ortaklığı için İşbirliği Çerçevesi" başlıklı belgeler oybirliğiyle kabul edilmiştir.

²⁶ Afrika Birliği'nin diğer stratejik ortakları şunlardır: Avrupa Birliği, ABD, Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore.

Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri 2014 yılı itibarıyla açılım olmaksızın çıkararak stratejik ortaklık olarak nitelendirilmektedir.

İlk zirvede yapılan görüşmelerin ardından, İstanbul'da 15 Aralık 2010 tarihinde Kıdemli Memurlar Toplantısı gerçekleştirilmiş ve 2010-2014 yıllarını kapsayan "Türkiye-Afrika İşbirliği Ortak Uygulama Planı" kabul edilmiştir. Bir sonraki yıl, 16 Aralık 2011'de, İstanbul'da Afrika'daki 53 ülkeden 35 bakanın katıldığı Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı, 19 Haziran 2013 tarihinde ise Addis Ababa'da 2. Kıdemli Memurlar Toplantısı düzenlenmiştir.

Afrika Yılı ilan edilen 2005'ten itibaren gelişen ilişkilere ivme ve yeni bir boyut kazandırma amacıyla 19-21 Kasım 2014 tarihlerinde Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da 2. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi "sürdürülebilir bir kalkınmanın ve bütünleşmenin güçlendirilmesi için yeni bir ortaklık modeli" teması altında tertiplenmiştir. Otuza yakın ülkenin temsil edildiği²⁷ zirvede "2015-2019 Ortak Uygulama Planı" kabul edilmiş ve bir sonraki zirvenin 2019 yılında İstanbul'da yapılması kararlaştırılmıştır. Türkiye, bu zirve ile birlikte Afrika ile olan ilişkilerini "açılım" olmaktan çıkartarak eşit ortaklık ve karşılıklı fayda temelinde "Afrika ile stratejik ortaklık" olarak nitelendirmeye başlamıştır. Bu açılımda Türkiye kökenli sivil toplum hareketlerinin öncülük ettiği sosyal ağların da etkisi olmuştur.

Türkiye'nin Mayıs 2009 itibarıyla 12 olan büyükelçilik sayısı 2015 itibarıyla 39'a yükselmiştir.

Devletler arasında ziyaretlerin ve görüşmelerin artması yıllar içinde yeni işbirliği olanakları doğurmuştur. Artan ilişkiler kaçınılmaz olarak diplomatik temsilcilikleri de gerekli kılmıştır. Türkiye'nin Mayıs 2009 itibarıyla 12 (7'si Sahra altı Afrika'da) olan büyükelçilik sayısı 2015 itibarıyla 39'a yükselmiştir. Bu temsilciliklerin 26'sında ticari müşavirlik bulunmaktadır. Türkiye, Afrika kıtasında yeni büyükelçilik açarken ülkelerin sahip oldukları kaynaklar, nüfus, ticari ilişkiler gibi kriterleri dikkate almıştır. Gelişen ilişkiler Türkiye'nin olduğu kadar Afrika devletlerinin de diplomatik temsilcilik açmasını gerekli kılmaktadır. Türkiye'nin büyükelçilik açarak gösterdiği, işbirliğini geliştirmeye dönük kararlılığı Afrika devletlerince karşılık görmüştür. 2008 yılında Türkiye'de sadece 10 (5'i Sahra altı Afrika'dan) Afrika ülkesinin büyükelçiliği bulunurken bu sayı 2015 itibarıyla 32'ye yükselmiştir.

Dışişleri Bakanlığı, 1992 yılından bu yana Genç Diplomat Eğitim Programı çerçevesinde birçok ülkeden genç diplomatlara eğitim vermiştir. Bu kapsamda Afrika'dan şimdiye kadar 200 kadar diplomat Türkiye'de eğitim almıştır. Buna ilaveten, Türkiye'nin yabancı öğrencilere verdiği Türkiye'de eğitim bursu özellikle 2011 yılından sonra Afrikalı öğrencilere daha fazla kota ayırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından verilen burslar dışında diğer vakıf, dernek ve kuruluşların sağladığı burslarla Türkiye'ye eğitime gelen öğrenci sayısı hakkında kesin bilgi mevcut değildir.

27 "AfB'nin mutad uygulaması çerçevesinde, Banjul Formülü olarak adlandırılan ve belli sayıda Afrika ülkesinin tüm Kıtayı temsilen Zirve'ye iştirakini öngören katılımı yapılmıştır. Davetler AfB Komisyonu tarafından iletilmiştir. Ayrıca, evsahibi ülke Ekvator Ginesi, diğer bazı Afrika ülkelerine de gözlemci olarak katılmaları için davet göndermiştir." Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye – Afrika İlişkileri" <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>

Harita: Afrika'da Bulunan Türkiye Büyükelçilikleri ve Açılış Tarihleri

1. Nijerya'nın başkentini Lagos'tan Abuja'ya 2001 yılında taşıması üzerine T.C. Lagos Büyükelçiliği kapatılarak Abuja'ya nakledilmiştir.
2. T.C. Darüsselam Büyükelçiliği ilk olarak 1979 yılında açılmış olmakla birlikte bütçe sıkıntıları dolayısıyla 1985 yılında kapatılmıştır. Ardından 18 Mayıs 2009'da yeniden faaliyete başlamıştır.
3. T.C. Hartum Büyükelçiliği 1957 yılında açılmış; sonrasında ülke ile diplomatik ilişkiler 1974-78, 1982-86 ve 1991-95 yılları arasında maslahatgüzar seviyesinde izlemiştir.

Ayrıca Türkiye, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı (TİKA) ile kıtaya kalkınma yardımları sağlayarak ülkelerin gelişmelerine katkı sağlamaktadır. 2015 itibarıyla TİKA'nın Afrika kıtasında (4'ü Kuzey Afrika ülkelerinde olmak üzere) 14 ülkede koordinatörlük ofisi bulunmaktadır. Kalkınma yardımlarına ek olarak TİKA Afrika'da insani yardımların dağıtımını ve Osmanlı döneminden kalma tarihi eserlerin restorasyonu projelerini de yürütmektedir. Temel amacı Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak olan Yunus Emre Enstitüsü, kurulduğu 2007 yılından bu yana birçok ülkede Türkçe eğitimi vermekte ve kültürel etkinlikler düzenlemektedir. Enstitü, Afrika kıtasında Cezayir, Fas, Güney Afrika, Mısır (İskenderiye'de ve Kahire'de) ve Sudan'da faaliyet göstermektedir.

Gelişen siyasi ilişkilere paralel olarak Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki askeri ilişkiler de gelişme göstermiştir. 2000'li yılların ortalarına kadar Türkiye'nin Kuzey Afrika ülkeleri hariç Sahra altı Afrika'da sadece Güney Afrika Cumhuriyeti'nde askeri ataşeliği bulunmaktaydı. 2015 itibarıyla 5'i Kuzey Afrika ülkesi olmak üzere toplamda 16 Afrika ülkesinde askeri ataşeliği bulunmaktadır.²⁸ Öte yandan Türkiye birçok Afrika ülkesinden askeri öğrenciye Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesindeki kurumlarda eğitim vermektedir. 2014 sonu itibarıyla, 22 Afrika ülkesinden toplam 2.202 askeri personele; TSK Eğitim ve Öğretim Kurumlarında eğitim verilmiştir. 2014 yılında eğitim verilen Afrikalı askeri personel sayısı 570'dir. Bunlara ek olarak TSK ile Türkiye bazı Afrika ülkelerine askeri yardımda da bulunmuştur. Bunların önde geleni Somali'ye 2011-2014 yılları arasında yapılan 4,5 milyon ABD doları tutarında askeri yardımdır.

Ayrıca TSK, Afrika'da bölgesel güvenliğin sağlanmasına ve barış güçlerine katkıda bulunmuştur. Somali'de BM Güvenlik Konseyi'nin 794 sayılı kararı uyarınca kurulan Birleşik Görev Kuvvetine (UNITAF) TSK bir mekanize bölükle iştirak etmiştir. UNITAF'ın yeniden düzenlenmesi ile oluşturulan UNOSOM II'nin komutanlığını 04 Mayıs 1993-18 Ocak 1994 tarihleri arasında bir Türk Korgeneral yapmıştır. Ayrıca Türk Deniz Kuvvetleri, Somali açıkları ve mücavir bölgelerde vuku bulan deniz haydutluğu ve silahlı soygun eylemleriyle mücadele etmek maksadıyla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde oluşturulan Birleşik Görev Kuvveti-151 (CTF-151) emrinde bir fırkateyn görevlendirilmesi yapmaktadır. Bunlara ilaveten, TSK Afrika'da şu barış güçlerine katkı sağlamıştır: BM Kongo Demokratik Cumhuriyeti Misyonu (MONUC), BM Sudan Misyonu (UNMIS), BM-Afrika Birliği Darfur Misyonu (UNAMID).

Türkiye ile Afrika arasındaki askeri ilişkileri geliştirme adına atılan sevindirici ve etkili bir adım da Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlı 2 fırkateyn,

²⁸ Bu ülkeler şunlardır: Cezayir, Fas, Libya, Mısır, Tunus, Etiyopya, Gana, Kenya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Mali, Nijerya, Senegal, Somali, Sudan, Tanzanya, Uganda.

1 korvet ve 1 lojistik destek gemisinden oluşan Barbaros Türk Deniz Görev Grubu'nun, 18 Mart 2014'ten başlayarak Afrika kıtasında 781 mürettebatıyla 102 gün boyunca 24 ülkede bayrak gösterdiği Afrika turudur. Türk donanması toplam 4 gemi, 3 helikopter ve amfibi hücum timi, SAS ve SAT timlerinden oluşan Barbaros Türk Deniz Görev Grubu ile Türk donanması tarihimize ilk kez Afrika kıtası etrafında seyir faaliyeti icra etmiştir. İlk durağı Tunus'un Halku'l-Vadi limanı olan turda 24 ülke ziyaret edilerek Afrika ülkelerinde sancak gösterilmiş, resmi kurumlar ziyaret edilmiş, bu ülkelerin deniz kuvvetleri ile eğitim ve egzersizler yapılmıştır. Ayrıca görev grubu tarafından 5 ton ila, 4 bin kutu temel gıda malzemesi, 180 tekerlekli sandalye ile kırtasiye malzemeleri ziyaret edilen ülkelerde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır.

Türkiye iç güvenlik ve güvenlik kurumlarının yetersizliği sorunlarıyla boğuşan Afrika ülkelerine emniyet güçleri arası işbirliği önermektedir. 2015 itibarıyla Türkiye ile birçok Afrika ülkesinin polis teşkilatları arasında eğitim ve işbirliği anlaşması mevcuttur. Bu konuda kesin veri mevcut değildir. İşbirlikleri Afrikalı güvenlik personelinin veya polis akademisi öğrencilerinin Türkiye'de eğitim alması, Türk uzmanların Afrika'daki ülkeye giderek Afrikalı meslektaşlarına kendi ülkelerinde eğitim vermesi ve ekipman yardımı şeklinde gerçekleşmektedir. Bunlara ilaveten Türkiye Afrika'daki barış güçleri bünyesinde oluşturulan uluslararası polis güçlerine katkı sağlamaktadır. Sadece BM-Afrika Birliği Darfur Misyonu (UNAMID) bünyesinde 75 civarında Türk polis görev yapmaktadır.

İkili ilişkilerin gelişmesine paralel olarak Türk sivil toplum kuruluşlarının Afrika'da artan faaliyetleri ve işadamlarının sıklık kazanan iş gezileri Afrika ülkeleri ile Türkiye arasında seyahatleri artırmıştır. Bu olumlu gelişmeye karşılık olarak Türkiye iki önemli politika benimseyerek gelişen ilişkilerin önünü açmaya çalışmıştır: Türk Hava Yolları'nın Afrika'ya uçuşlarını artırmak ve vize anlaşmaları yaparak vize kolaylığı sağlamak. İlk olarak Türk Hava Yolları birçok Afrika ülkesine İstanbul'dan doğrudan uçuş başlatmıştır. Böylelikle hem Türk sivil toplum kuruluşu gönüllülerinin ve işadamlarının Afrika ülkelerine ulaşımı hem de Afrikalı turistlerin, işadamlarının ve bürokratların Türkiye'ye gelmesi kolaylaşmıştır. 2000'li yılların başlarında Sahra altı Afrika ülkelerinden hiçbirine doğrudan uçuşu olmayan THY, birçok ülkeye doğrudan uçuş başlatmıştır. Somali'de 1991'den beri yaşanan iç savaş sonrası ülkenin yurtdışı ile irtibatı kesilmiş durumda iken 2011 yılında bu ülkeye ilk uluslararası uçuşu yine THY başlatmıştır. 2015 yılı itibarıyla THY Afrika'da 29 ülkede 57 noktaya uçmaktadır. Bu gelişmelerin bir diğer sonucu da Türkiye'ye gelen Afrikalıların sayısındaki artıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerine göre, Türkiye'ye giriş-çıkış yapan yabancıların pasaport bilgileri/uyrukları baz alınarak hazırlanan istatistiklere göre 2006 yılında Türkiye'yi 210 bin Afrikalı (tüm Afrika) ziyaret etmiş iken 2014 yılında 783 bin Afrikalı ziyaret etmiştir. Diğer bir ifadeyle, 2006-2014 yılları

Barbaros Türk Deniz Görev Grubu ile Türk donanması cumhuriyet tarihinde ilk kez Afrika kıtası etrafında seyir faaliyeti icra etmiştir.

arasında Türkiye'ye gelen yabancı sayısı yaklaşık 2 kat artarken, Afrika'dan Türkiye'ye gelen yabancı sayısı 4 kat artmıştır.²⁹

Türkiye'nin Afrika ile siyasi ilişkilerinde önemli bir diğer adım da vize anlaşmalarıdır. İkili ilişkileri nispeten gelişmiş ve özellikle ekonomik alanda hızlı gelişme gösterebilecek ülkeler ile Türkiye vize anlaşması imzalamaktadır. Böylelikle bu ülkelere Türkiye'ye geleceklerin ve Türkiye'den bu ülkelere gideceklerin önündeki bürokratik engeller azaltılmış ve seyahat etmeyi düşünen kişiler teşvik edilmiştir. 2015 yılı itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Botswana, Fas, Güney Afrika Cumhuriyeti, Libya, Mauritius, Seyşeller, Swaziland ve Tunus'a vizesiz; Kenya, Mozambik, Ruanda, Sudan, Tanzanya ve Zambiya'ya ise sınır kapısında vize alarak seyahat edebilmektedir.³⁰

Afrika ile gelişen siyasi ilişkiler sonucunda uluslararası arenada Afrika ülkeleri Türkiye'yi önemli konularda desteklemiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2009-2010 dönemi için geçici üyeliğe aday olan Türkiye, 2008'de Genel Kurul'da yapılan oylama sonucunda 192 ülkeden 151'inin desteğini elde ederek tarihte en çok oy alarak BM Güvenlik Konseyi'ne seçilen ülke olmuştur.

THY, 2015 yılı itibarıyla Afrika'da 29 ülkede 57 noktaya uçmaktadır.

Türkiye'nin Afrika politikası, kıta ülkelerinin iç işlerine müdahale etmeden ikili ilişkileri siyasi, ticari, kültürel ve sosyal alanda geliştirmek olmuştur. Şimdiye kadar Türkiye'nin bunda başarılı olduğunu söylemek mümkündür. İlerleyen dönemlerde Türkiye'nin Afrika'ya dönük daha kapsamlı, öncelikleri belirleyen daha detaylı bir politika benimsemesi gerekeceği düşünülmektedir. Yakın gelecekte ilişkilerin geliştirilmesinin önünde üç temel sorun görülmektedir: Devlet kurumları arası koordinasyon eksikliği, sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları arasında iletişim kopukluğu ve bilgi eksikliği.

Türkiye'de birçok bakanlık, kamu kuruluşu ve sivil toplum kuruluşu Afrika'da birçok ülkede faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetlerin icrasında devletin sivil toplum kuruluşlarını kontrol etmesi ve çalışmaları doğrudan koordine etmesi uygun olmayacaktır. Burada kastedilen devletin sivil toplum kuruluşlarına rehberlik etmesi, yol gösterici ve kolaylaştırıcı rol oynamasıdır. Böylelikle olası proje tekrarları ve istenmeden de olsa bir diğer aktörü olumsuz etkileyecek faaliyetler önlenabilir. Aktörler arasında koordinasyonun hiç olmadığını söylemek doğru olmayacaktır; ancak istenen düzeyde de değildir.

Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini geliştirmesinin önündeki bir diğer, belki de en önemli, sorun ise bilgi eksikliğidir. Türkiye'de gerek kamuoyu gerekse akademik ve bürokratik çevrelerde Afrika yeterince bilinmemektedir. Bu

29 Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye – Afrika İlişkileri" <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>

30 Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü, "Açılım perspektifinden stratejik ortaklık politikası-na": Türkiye- Afrika ilişkileri, <http://kdk.gov.tr/haber/acilim-perspektifinden-stratejik-ortaklik-politikasina-turkiye-afrika-iliskileri/549>

bilgi eksikliğinin en temel sebeplerinden birisi de Türkiye’de Afrika üzerine bilgi üretecek (kamu veya özel) kurum veya kuruluşların yetersiz oluşudur. Türkiye’de üniversiteler bünyesinde Afrika üzerine çalışmalar yürütmek için kurulan araştırma merkezleri sayıca az olup yeterli maddi imkandan yoksundur. Türkiye’de (Arapça hariç) hiçbir Afrika dili öğretilmemektedir. Bunun bir sonucu olarak bürokratik çevreler ve kamuoyu Afrika konusunda bilgisiz kalmakta veya bilgiyi Batılı kaynaklardan (haliyle onların perspektifinden) elde etmektedir.

Afrika’da etkin olan birçok Batılı ülkenin aksine Türkiye daha avantajlıdır. Türkiye’nin en büyük avantajı kıtada sömürgeci bir geçmişe sahip olmamasıdır. Bir diğer avantaj ise Türkiye’nin Afrikalılarca 1. Dünya Savaşı sonrasında Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde emperyal güçlere karşı başarılı bir mücadele veren bir ülke imajına sahip olmasıdır. Günümüzde birçok Afrika ülkesinde tarih derslerinde Mustafa Kemal Atatürk, kıtadaki birçok anti-emperyal hareketin ilham kaynağı olarak öğretilmektedir. Ayrıca, özellikle Doğu Afrika halkları geçmişte Osmanlı donanmasının yardımlarına geldiklerini tarih derslerinde okumaktadır. Kıtada zaten var olan Türkiye sempatisi, belirtilen bu iki alanda yapılacak yatırımlar ve düzenlemeler sayesinde yakın gelecekte ilişkilerin daha fazla gelişmesi için uygun bir atmosfer oluşturma potansiyeline sahiptir.

Türkiye’de Afrika üzerine bilgi üretecek (kamu veya özel) kurum veya kuruluşların sayısı yetersizdir.

4. EKONOMİK İLİŞKİLER

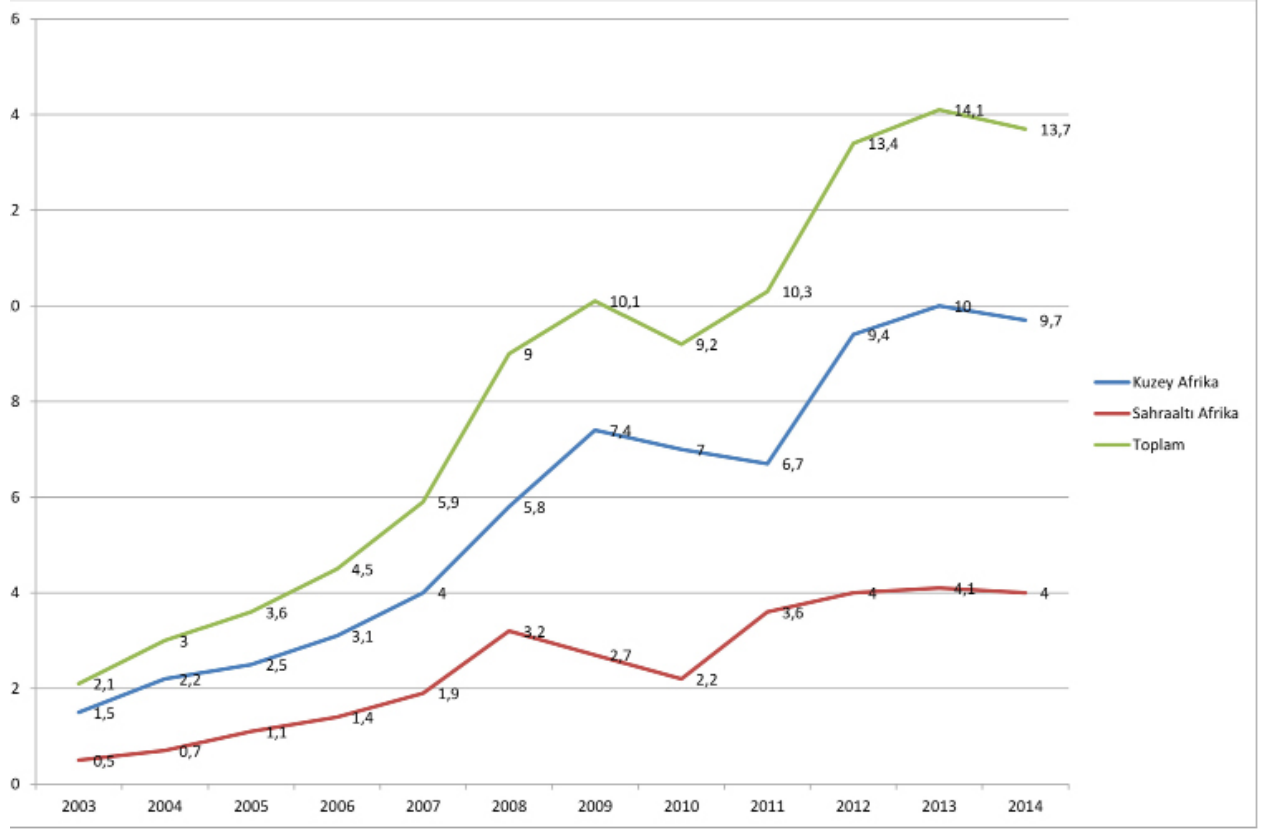
Türkiye'nin son dönemdeki Afrika açılımını tetikleyen temel sebeplerden birisinin de ekonomi olduğu belirtilmelidir. Türkiye, gelişen sanayisine yeni pazar bulmak, ekonomik büyümeyi sürdürmek, hammadde ve enerji gereksinimini karşılamak için Afrika'yı bir fırsat olarak görmüştür. Türkiye, dış ticaretinin yarıya yakınını yaptığı Avrupa ülkeleri doymuş, büyümeyen bir pazar niteliğinde olduğu için Türk işadamları için gelecek vadetmemektedir. Bu noktada Afrika ülkelerine geliştirilen ilişkiler 2000'li yıllarda Türk iş dünyasına yeni pazarlar sunarak üretimde ve ihracatta artışın önünü açmıştır. Diğer bir ifadeyle, özellikle Batılı ülkeleri etkileyen 2008 küresel mali krizi sırasında Afrika ile gelişen ekonomik ilişkiler Türkiye'nin krizden daha az etkilenmesinin sebeplerinden birisidir.

Türkiye ile Afrika arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesinde küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ve meslek örgütleri önemli rol oynamıştır. Türkiye'deki iş ve meslek örgütleri Afrika ülkeleri ile ekonomik ilişkilerin gelişmesi adına örgütlü hareket ederek birçok kıta ülkesi ile ekonomik ilişkilere kurumsal hüviyet kazandırmıştır. Bu örgütler bir taraftan heyetler halinde Afrika ülkelerine ziyaretler düzenleyerek o ülkelerdeki iş olanaklarını incelerken diğer taraftan da üyelerine Afrika ülkelerinde yatırımı teşvik etmektedir. Meslek ve iş örgütleri üye şirketlere Afrika ülkelerinde kendi sektörlerindeki firmalarla irtibat kurmalarına yardımcı olmuştur. Ayrıca Türk iş örgütleri düzenledikleri kapsamlı etkinliklerle Afrika'dan birçok işadamlarını Türkiye'ye davet ederek üyeleri ile iş görüşmeleri yapmaları için uygun ortam sağlamaktadır.

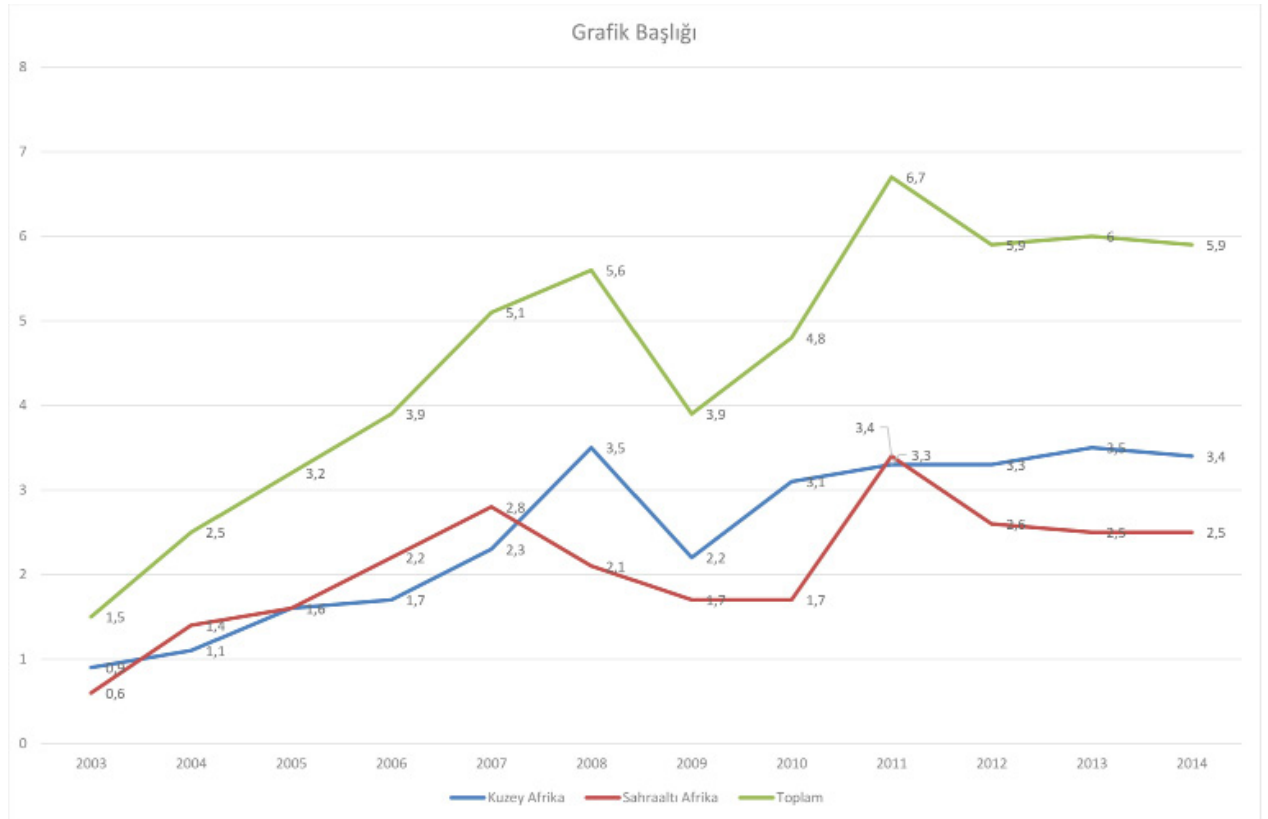
Türkiye'nin Afrika ile ekonomik ilişkilerinde bir diğer önemli aktör de Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)'dur. DEİK bünyesindeki işadamları vasıtasıyla Afrika ülkeleri ile kurduğu iş konseyleri üzerinden ekonomik ilişkileri geliştirmeye dönük projeler gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda ortak toplantılar düzenlenmekte, üst düzey resmi ziyaretler gerçekleştirilmekte, Türkiye'deki bankaların Afrika'daki yerel bankalarla ilişkilerinin artırılmasına ve kıtaya yönelik doğrudan taşımacılık olanaklarının artırılması üzerine projeler desteklenmektedir. Türk-Afrika İş Konseyleri çatısı altında 2015 yılı itibarıyla 28 İş Konseyi bulunmaktadır. DEİK Yönetim Kurullarınca 5 ülkeyle daha (Botswana, Madagaskar, Namibya, Somali, Zambiya) iş konseyi

DEİK bünyesinde 28 Afrika ülkesi ile iş konseyi faaliyet gösterirken 5 ülke ile daha iş konseyi kurma kararı alınmıştır.

Grafik 1– 2003-2014 Yılları Türkiye’nin Afrika’ya İhracatı (Milyar ABD doları)

Grafik 2 – 2003-2014 Yılları Türkiye’nin Afrika’dan İthalatı (Milyar ABD doları)

kurulma kararı alınmıştır. Yeni kurulma kararı alınan ülkelerden, kurucu yürütme kurulu adayları belirli bir sayıya ulaşan 5 tanesinin kurucu başkan adayları, atanmak üzere onaya arz edilmiştir. Buna ek olarak 5 ülkeyle daha (Burkina Faso, Eritre, Gine, Komorlar, Zimbabve) iş konseyi kurmak için potansiyel talebi tespit etmek üzere anket çalışması gerçekleştirilmiştir.³¹ DEİK, Afrika'da büyükelçilik olan her ülke ile iş konseyi kurmayı kurumsal hedef olarak belirlemiştir.

Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı 2003 yılında 2,13 milyar dolardan 2014 yılı sonu itibarıyla 13,74 milyar dolara; Afrika'dan ithalatı ise 2003 yılında 1,54 milyar dolardan 2014 yılı sonu itibarıyla 5,93 milyar dolara çıkmıştır. Tablo-1'de detaylıca gösterildiği gibi, Türkiye Afrika ile ticaretinin önemli kısmını Kuzey Afrika ülkeleri ile yapmaktadır ve Sahra altı Afrika ülkeleri ile ticareti kıtanın kuzeyine göre daha azdır. Bu farklılığın ardında iki temel sebep olduğu söylenebilir. Birincisi, Osmanlı döneminden beri Türkiye kıtanın kuzeyi ile daha yakın ilişkiler kurmuştur. Hatta geçmişte Türkiye'den giderek Kuzey Afrika topraklarına yerleşen, orada yaşamlarını sürdüren ailelerin çokluğu bu coğrafya ile Türkiye'nin sosyal ve kültürel benzerliklerini artırmıştır. Bunun bir sonucu olarak da sonraki dönemlerde Kuzey Afrika ülkeleri ile daha fazla ticaret yapılmıştır. İkinci sebep ise Kuzey Afrika ülkelerinde ekonomik gelişmişliğin Sahra altı Afrika ile karşılaştırıldığında daha yüksek olmasıdır. Nispi ekonomik gelişmişlik Kuzey Afrika ülkelerinde bir yandan, az da olsa, bir orta sınıf oluşturmuş öte yandan da bireylerin alım gücünü bir nebze artırmıştır.

Tablo-1: Türkiye'nin 2003-2014 Yılları Arasında Afrika Ticareti (Milyar ABD Doları)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
İhracat												
Kuzey Afrika	1,57	2,203	2,54	3,09	4,02	5,85	7,41	7,02	6,70	9,44	10,04	9,75
Sahra altı Afrika	0,55	0,76	1,08	1,46	1,94	3,21	2,73	2,25	3,63	3,91	4,10	3,99
Toplam	2,13	2,96	3,63	4,56	5,97	9,06	10,15	9,28	10,33	13,35	14,14	13,74
İthalat												
Kuzey Afrika	0,93	1,16	1,58	1,67	2,28	3,53	2,23	3,09	3,34	3,30	3,50	3,43
Sahra altı Afrika	0,61	1,42	1,63	2,23	2,82	2,06	1,70	1,72	3,42	2,61	2,52	2,50
Toplam	1,54	2,59	3,21	3,91	5,10	5,59	3,93	4,82	6,76	5,92	6,02	5,93

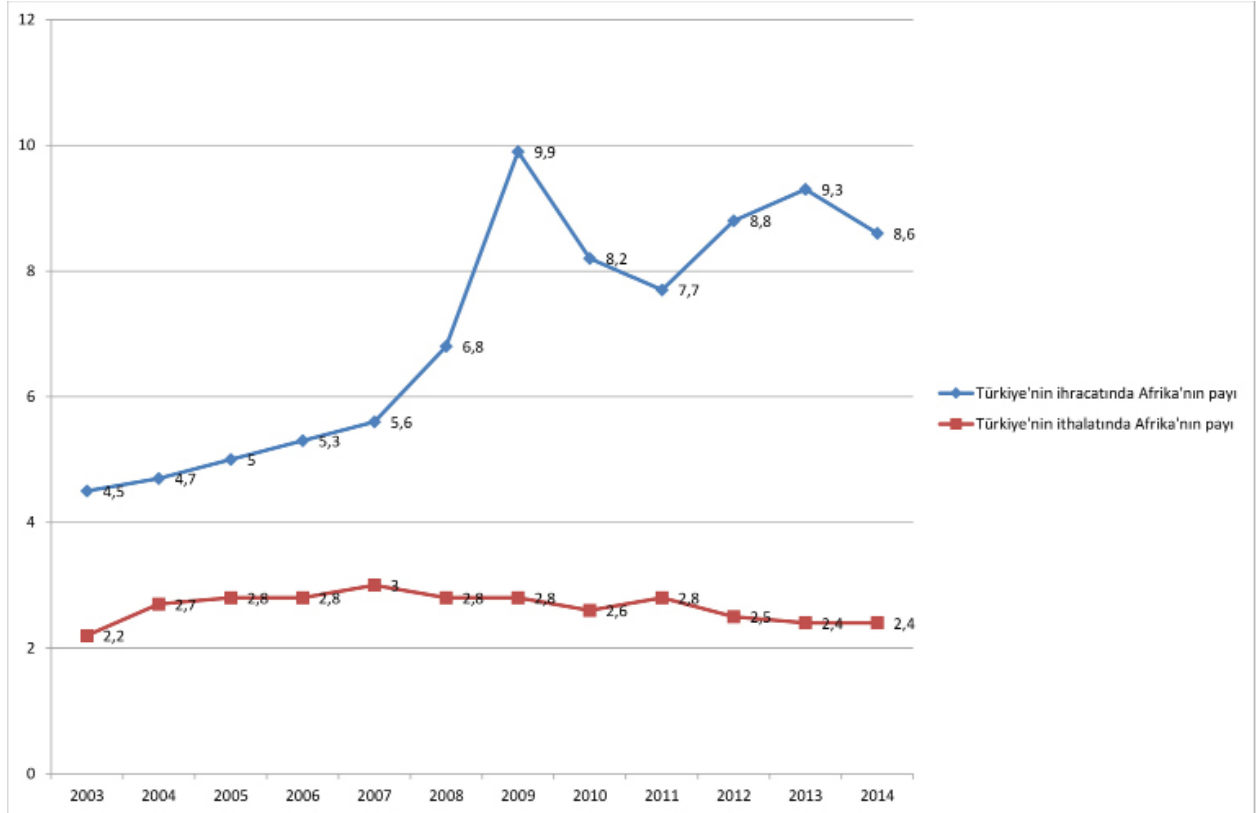
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr (Ekim 2015)

Tablo-1 ile sunulan verilerde görülebileceği gibi 2000'li yıllarda yeni bir pazar arayışı olarak Türkiye'nin Afrika açılımının başarılı olduğu söylenebilir. Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı 2003-2014 yılları arasında 6 kattan fazla artar-

³¹ DEİK Afrika Koordinatörü Evren Doğan ile 3 Eylül 2015 günü yapılan mülakat.

ken (2003'te 2,1 milyar dolardan 2014'te 13,7 milyar dolara) kıtadan ithalatı yaklaşık 4 kat (2003'te 1,5 milyar dolar iken 2014'te 5,9 milyar dolar) artmıştır. Her ne kadar hem ihracattaki hem de ithalattaki artış sevindirici olsa da Türkiye'nin toplam ticaret hacmi içinde Afrika ile yapılan ticaretin payı hala düşüktür. Grafik-1'de sunulan verilerden de anlaşılabileceği gibi 2003-2012 yılları arasında Türkiye'nin Afrika'ya ihracatının 6 kattan fazla artışı Afrika'nın Türkiye'nin toplam ihracatındaki payında iki kat artışa denk gelmektedir. Öte yandan aynı dönemde Türkiye'nin Afrika'dan ithalatı yaklaşık 4 kat artmasına rağmen Afrika'nın Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı neredeyse değişmemiştir. Dolayısıyla Tablo-1 ve Grafik-1 birlikte okunduğunda, 2003-2014 döneminde Türkiye'nin Afrika'ya ihracatının önceki pazarlarda bir daralma olduğu için önem kazandığı görülmektedir. Grafik-1'de kayda değer bir artışın küresel mali krizin şiddetli olduğu dönemlerde (2008-2009) gerçekleşmiş olması da bu görüşü desteklemektedir. Türkiye'nin 2003-2014 döneminde Afrika'dan yapılan ithalatta artış olmasına rağmen Afrika'nın Türkiye'nin toplam ithalatındaki payında ciddi bir değişiklik olmaması Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu kalemleri Afrika ülkelerinden tedarik edemediğini ve başka ülkelere yöneldiğini göstermektedir.

Grafik 3: 2003-2014 Yılları Arasında Türkiye'nin İthalat ve İhracatında Afrika'nın Payı

Türkiye'nin Afrika ile ticaret hacmi hedefi 2023 yılı için 50 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Verilerin de ortaya koyduğu üzere, mevcut ticari ilişkilerin gelişme hızı belirlenen hedefin gerçekleşmesini neredeyse imkansız kılmaktadır. Ticari ilişkilerin içeriğine bakıldığında Afrika ülkelerinin Türkiye'den daha çok mobilya, inşaat malzemeleri, demir-çelik, makine ve aksamaları, elektrikli ev eşyaları, beyaz eşya, işlenmiş gıda, kişisel ve ev tekstil ürünleri talep ettiği görülmektedir. Türkiye'nin Afrika'dan ithal ettiği kalemlerin başında petrol, doğal gaz, altın, hammadde ve çeşitli mineraller gelmektedir. Türkiye'nin ihracat kalemleri çeşitlenmişken Afrika'nın Türkiye'ye ihraç ettiği ürünler aynı çeşitliliğe sahip değildir. Afrika ile ekonomik ilişkilerin sağlıklı gelişmesi ve sürdürülebilir kılınması için kazan-kazan durumunun ortaya çıkması gerekmektedir.

Türkiye'nin Afrika'ya ihraç ettiği sanayi ürünleri alıcı ülkenin katma değer üretimine destek olacak ürünlerdir. Örneğin, Türkiye'nin kıtaya ihraç ettiği makine türlerinin başında ısı pompaları, dondurucu ve soğutucu cihazlar ile toprak, taş, metal vs. cevher ayıklama, tasnif, ayırma, kırma işlemi yapan makineler gelmektedir.³² Soğutucu ve dondurucu makinelerin ihracatı alıcı ülkenin gıda işleme sektörüne yatırım yaptığını göstermektedir. Cevher ayıklama ve işleme makinelerinin ihracatı da Afrika ülkelerinin şimdiye kadar çoğunlukla som madeni satmak yerine ülkelerinde işleyip değer katarak ihraç etmeye yöneldiklerini göstermektedir. Isıtma, soğutma ve dondurucu cihazların Afrika'ya ihracatı 2011 yılında bir önceki yıla göre %6 artarken cevher işleme makinelerinin ihracatı ise %28 artmıştır.³³ Afrika ülkelerinin sanayilerine yatırım yapmaları, önceden işlemeyen ihraç ettikleri ürünleri artık işlemeye ve katma değer elde etmeye başlamaları ve -en önemlisi- bunu gerçekleştirirken kullandıkları makineleri ve teknolojik altyapıyı Türkiye'den temin etmeleri; az önce Türkiye'nin Afrika ile ticari ilişkilerinde çizilen Afrika'nın aleyhine ilişkinin aslında Afrika'ya katma değer anlamında olumlu etkisi olduğunu göstermektedir.

Son olarak Türkiye'nin Afrika ile ekonomik ilişkilerinin önemli kalemlerinden biri de Türk müteahhitlik firmalarının Afrika ülkelerinde üstlendikleri büyük çapta projelerdir. Yakın dönemde bir Türk müteahhitlik firması Gana'da hükümetin açtığı bir milyon dolarlık toplu konut ihalesini kazanırken bir başka Türk firması Ruanda'da yaklaşık 50 milyon dolar tutarında 40 bin kişilik stadyum ihalesini kazanmıştır.³⁴ Öte yandan Etiyopya hükümeti 1,7 milyar dolar tutarında 389 km'lik demiryolu inşaatı ihalesini bir Türk şirkete vermiştir.³⁵

32 İhracatın Yeni Adresi: Afrika, *Moment-Expo*, Eylül 2012, Sayı 51. <http://www.moment-expo.com/ihracatin-yeni-adresi-afrika>

33 A.g.e

34 The New Times, <http://www.newtimes.co.rw/news/index.php?i=15375&a=67469>

35 Meron Tekleberhan, "Ethiopia Awards \$1.7 Billion Railway Project to Turkish Company",

Gelişen ilişkilerin bir diğer göstergesi de Türk şirketlerin Afrika'da yaptıkları şirket satın almalarıdır. Bunun en büyük örneği Kasım 2011'de Türkiye'nin önde gelen beyaz eşya üreticisi şirketin Güney Afrika'da aynı sektörde faaliyet gösteren şirketi 364 milyon dolar karşılığında satın almasıdır.³⁶

Türkiye'ye ziyaretlerde bulunan Afrikalı ekonomi bakanları ve bürokratları da Türkiye'de Organize Sanayi Bölgesi (OSB) modelini beğendiklerini ifade etmektedir. Yakın planda Cibuti ve Etiyopya'da OSB kurulması için bakanlıklar arasında görüşmeler devam etmektedir.

Son dönemde Türkiye'nin Afrika'da ilgi gösterdiği önemli sektörlerden bir diğeri de tarımdır. Tarım sektörü Afrika'nın potansiyelinin en yüksek olduğu ama belki en başarısız olduğu sektörlerdendir. Afrika ülkeleri sahip olduğu tarıma elverişli topraklar ve erişimi giderek kolaylaşan modern tarım yöntemleri ve araçları sayesinde sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayacak, dünyada birçok ülkeye gıda ihraç edebilecek potansiyele sahiptir.³⁷ Dünya Bankası tarafından da belirtildiği gibi birçok Afrika ülkesi bir gıda ürününden çok fazla üretirken diğer temel gıda ürünlerinin yokluğunu yaşamaktadır.³⁸ Yağmura bağlı tarımın terkedilerek modern sulama yöntemlerinin ve modern gereçlerin kullanılmak suretiyle tarım yapılması, ulaşım imkanlarının artırılması kıta içinde bölgesel gıda ticaretini geliştirecektir. Türkiye, cari açık sorununun önemli bileşenlerinden tarım ürünleri ithalatına çözüm bulma adına Afrika'ya yatırım yapmıştır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sudan'da Beyaz Nil nehri havzasında beş milyon hektarlık tarım alanını 99 yıllığına kiralamıştır.³⁹ Türkiye kiraladığı bu araziye yurtdışından ithal ettiği pamuk, tropikal meyveler ve yağlı tahıl üretimi için kullanacaktır. Türkiye'nin Afrika ülkelerinde devlet veya özel sektör eliyle yapacağı tarım sadece ülke ihtiyacını karşılamayacak, tarım yapılan ülkeye modern tarım yöntemlerinin ve gereçlerinin transferi ile ev sahibi ülkeye de değer katarak kalkınmasına katkıda bulunacaktır.

Türkiye'nin Afrika kıtası ile geliştirdiği ticari ilişkiler Soğuk Savaş'ın ardından 1990'lı yıllarda Orta Asya ülkelerine açılım ile benzerlik göstermektedir. Tıpkı o dönemde olduğu gibi Afrika'ya açılımda etkin rol oynayanlar genellikle küresel yatırım deneyimi olmayan KOBİ'lerdir. Afrika ülkeleri ile ticari

**Türkiye, Sudan'da
Nil Nehri havzasında
beş milyon hektarlık
tarım alanını 99 yıllı-
ğına kiralamıştır.**

2Merkato.com, <http://www.2merkato.com/201207021385/ethiopia-awards-17-billion-railway-project-to-turkish-company>

36 Hürriyet, "Afrika'nın en büyüğü Arçelik aldı", 21 Temmuz 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18304251.asp>

37 All Africa, <http://allafrica.com/view/photoessay/post/post/id/201306180001.html>

38 Greg Nicolson, "Africa can feed itself", The Guardian, 29 Ekim 2012, <http://www.guardian.co.uk/world/2012/oct/29/africa-can-feed-itself>

39 Meltem Özgenç, "5 Milyon Dönümlük Arazi Türk Özel Sektörüne Açılacak", Hürriyet, 8 Şubat 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/22545854.asp>

ilişki geliştirmek isteyen KOBİ'ler bir yandan hükümetin, diğer taraftan kendi iş örgütlenmelerinin önemli desteğinden yararlanmıştır.

Ekonomik ilişkiler alanında yaşanan bu olumlu gelişmelerle birlikte bazı sorunlar da yaşanmaktadır. En öncelikli sorun olarak Türkiye'nin önde gelen şirketlerinin Afrika'ya olan ilgisizliği ve önyargıları/korkuları gösterilebilir. Daha önce belirtildiği gibi Türkiye'nin Afrika ticaretinde büyük pay KOBİ'lere aittir. Ancak Türkiye'deki büyük şirketlerin Afrika'da büyük çapta projeler yapmadığı görülmektedir. Söz konusu sorunun ortaya çıkışında kıtaya dair bilgi eksikliği ve önyargılar önemli rol oynamaktadır. Türkiye'deki önemli şirketlerin Afrika'da büyük yatırımlarda bulunmamalarının ardında Afrika ülkelerinden kaynaklanan sebepler de vardır. Örneğin kıtadaki ülkelerde hukuk sisteminde yaşanan aksaklıklar, yaygın rüşvet ve ağır işleyen bürokrasi birçok şirketin kıtada yatırım kararı almasına engel teşkil etmektedir.

Türkiye'de Afrika ile ticari ilişki içinde olan şirketlerin karşılaştığı bir diğer sorun, kıtada büyük proje ihalelerine girdiklerinde devlet kurumlarından teminat bulma konusunda zorluk yaşamalarıdır. Çin, Afrika'da, özellikle müteahhitlik ve altyapı ihalelerine giren şirketlerine teminat sağlamak bakımından devlet bankaları ile destek olmaktadır. Bu tür avantajlar Çinli firmaları ihalelerde Türkiye'den gelen firmaların önüne geçirmektedir.⁴⁰ Tüm bu sorunların ötesinde Afrika ile ticari ilişki içinde olan Türkiye'deki şirketlerin en büyük sıkıntıları Türkiye'de kendilerini hantallaştıran ve rekabet avantajlarını azaltan kanun, yönetmelik ve bürokratik uygulamalardır. Örneğin, Türkiye'deki şirketler yaptıkları ihracat sonrasında KDV iadesi alma konusunda sıkıntı yaşadıklarını ısrarla vurgulamaktadır.⁴¹

Türkiye, ticari anlamda Afrika açılımının resmen başladığı 2005 yılından bu yana geride kalan on yılda kıtayı tanımaya çalışmış ve ticari bağlar kurmayı başarmıştır. Yukarıda bahsedilen yapısal ve kanuni düzenlemelerin de yapılmasıyla ekonomik ilişkilerin büyüme olasılığı oldukça yüksektir.

40 Cezayir'de 20 bin konut inşaatını içeren bir ihalede Türkiye'den giden firmalar TOKİ'den destek bulamadıkları için ihaleyi Çinli firmaya kaptırmıştır. 2 Eylül 2015 günü MÜSİAD heyeti ile yapılan mülakat.

41 Bir şirket temsilcisi Afrika'ya yaptığı ihracata dair KDV iadesini almasının iki yıl sürdüğünü söyledi.

5. TÜRKİYE – AFRİKA AÇILIMININ DIŞ YARDIM BOYUTU

Ülkeler teorik olarak gelişmişlik seviyelerini ve sorumluluk sahibi olduklarını dünya kamuoyuna göstermek için az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yardım yapmaktadır. Dış yardımlar geçmişten beri günümüzdekinden farklı şekillerde bile olsa devletler tarafından kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük tahribat görenek yeniden inşa sürecine giren Avrupa'ya ve Sovyetler Birliği kampına katılması muhtemel ülkelere bütçe yardımları yapılması bunun örneklerindendir. Sosyal bilimciler tarafından dış yardımların irdelenmesi ise OECD'nin bu konuda sistematik çalışmalarının oluşturulduğu 1960'lı yıllarda başlamıştır.⁴² Birçok devletin dış yardım politikaları benimsemesine rağmen uluslararası toplumun üstünde anlaşmaya varabildiği bir dış yardım tanımı mevcut değildir. Soğuk Savaş sonrasında dış yardımların bir dış politika enstrümanı olarak kullanılması arttığı için devletler de kendi faaliyetlerine engel teşkil etmeyecek ve hedefleriyle ters düşmeyecek bir dış yardım tanımlaması yapmaktadır.⁴³ Bilimsel çalışmalarda referans olarak kabul gören ise OECD'nin resmi kalkınma yardımı tanımlamasıdır. OECD'ye göre resmi kalkınma yardımı, bir devletten, devletin her düzeyde organlarından (bakanlık, yerel hükümet vd.) gelişmekte olan bir ülkeye yapılan ve şu iki temel şartı karşılayan aktarımlardır: a) gelişmekte olan ülkelerin iktisadi kalkınmasını ve refahını temel amaç edinmek, b) aktarımın en azından %25'inin bağış niteliği taşıması.⁴⁴ Ancak bu tanımlama OECD tarafından yapıldığı için Batılı ülkelere kabul görürken bu örgütün üyesi olmayan Çin bu tanım dışında kalan faaliyetlerini de dış yardım kapsamına sokmaktadır.⁴⁵ Türkiye de uluslararası kuruluşlara yaptığı dış yardımları belirtirken OECD standartlarını kullanmaktadır.

Türkiye'den Afrika'ya yapılan yardımların çoğunluğu devlet tarafından değil sivil toplum kuruluşlarınca yapılmaktadır. Türkiye'de dış yardımların koordi-

42 Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları*, Ankara, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012, s.7

43 Hasan Öztürk, Sevinç Öztürk, *Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi: Sorunlar ve Öneriler*, İstanbul, BİLGESAM Yayınları, 2012, s. 13

44 A.g.e., s.14

45 Deborah Brautigam, *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*, New York, Oxford University Press, 2009, s.13

nasyonundan sorumlu devlet kuruluşu olan TİKA, sivil toplum kuruluşlarından kurumun internet sitesine erişim sağlayarak yaptıkları yardımları veritabanına işlemelerini talep etmektedir. Verilerin TİKA'ya iletilmesi sivil toplum kuruluşları için zorunluluk değil tavsiyedir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir husus ise Türk sivil toplum kuruluşlarınca yapılan birçok yardımın resmi kalkınma yardımı kapsamına girmediği veya yardım kuruluşlarının verileri yetkililere iletilmediği için Türkiye'nin yaptığı yardımlar uluslararası resmi yayınlarda gerçekte olduğundan düşük görünmesidir. Dolayısıyla Türkiye'nin yaptığı yardımlar aslında uluslararası yayınlarda, özellikle OECD verilerinde belirtilen miktardan daha fazladır.

Türkiye'nin dış yardım tarihini üç ana döneme ayırmak mümkündür.⁴⁶ Türkiye, 1980'li yıllara kadar tarıma dayalı, sanayisi az gelişmiş, ekonomik kalkınması için dış yardıma bağımlı bir ülke idi. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu tarihi bağlarımız olan Türki cumhuriyetlerin bağımsızlığını kazandığı 1990'lı yıllarda Türkiye, ekonomisindeki göreceli iyileşmeyle, bir yandan dış yardım alırken öte yandan yeni kurulan Türki cumhuriyetlere yardım yaparak hem yardım alan hem yardım veren ülke konumuna gelmiştir. Ülkede siyasi-ekonomik istikrar ve sanayileşmeyle zenginleşen Türkiye, dış yardımlara daha fazla bütçe ayırmış, buna bağlı olarak dış yardımın devlet bürokrasisi içinde kurumsallaşması sağlanarak daha çok ülkeye daha fazla yardım yapmaya başlamıştır. Ayrıca zenginleşen Türk toplumu resmi yardım kuruluşları dışında başka ülkelerdeki ihtiyaç sahiplerine yardım etmek ve yardımlarını koordine etmek için kendi dernek ve kuruluşlarını oluşturmuştur.

Türkiye'nin son dönem Afrika açılımı kapsamında kıtaya yaptığı dış yardımlara bakıldığında Afrika'daki geleneksel aktörlerden bu noktada farklılaştığı gözlemlenecektir. Geleneksel donör ülkeler yukarıdan-aşağıya bir yardım anlayışı benimseyerek hedef ülkenin siyasi rejiminde, yönetim yapısında ve kurumlarında değişikliği hedefleyerek iyi bir yönetim ile halka daha iyi hizmet sunan bir devletin ortaya çıkmasını amaçlamaktadır. Ülke idarecilerinin sorumluluk, hesap verebilirlik, saydamlık ve eşitlik ilkelerine dayalı yönetimi (iyi yönetimi – good governance) benimsemeleri halinde daha hesap verebilir olacakları ve halka karşı daha fazla sorumluluk hissederek vatandaşların sorunlarına duyarlı olacakları öngörülmektedir. Örneğin, ABD'nin resmi kalkınma ajansı Unites States Agency for International Development (USAID) yukarıda belirtilen ilkelere uygun olarak yönetimin iyileştirilmesi (iyi yönetim) için 2011 yılında 973 milyon dolar harcamış, 2013 yılında ise iyi yönetim projeleri için 1,1 milyar dolar talep etmiştir.⁴⁷

⁴⁶ Öztürk ve Öztürk, *Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi*, s.9

⁴⁷ USAID, <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1870/APR2011-2013.pdf>

Dış yardımlar son dönemlerde araştırmalara konu olmuşsa da, Türkiye, imkanların ve şartların olanak tanıdığı ölçüde dış yardım yapmış ve bu konudaki politikası Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine ve günümüze kadar bir tarihsel süreklilik izlemiştir.⁴⁸ Soğuk Savaş ve “Afrika Açılımı” sonrasında Türkiye’nin dış yardımları daha çok ülkenin resmi yardım ajansı olan Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı ile yürütülmüştür. TİKA kuruluşu itibarıyla Türk dış politikasına destek olma görevini üstlendiği için kurumun stratejik öncelikleri de Türk dış politikasının öncelikleriyle paralellik arz etmektedir. TİKA’nın kurulduğu 1992 yılında Türk dış politikasının önceliği Orta Asya olduğu için ilk yıllarda kaynak aktarımı ve proje destekleri bu coğrafyaya yoğunlaşmıştır.

Türkiye’nin Afrika açılımı devletin kurumlarını da kendilerini Afrika’ya açmaya itmiştir. Bu kapsamda TİKA 2005’te Etiyopya’nın başkenti Addis Ababa’da, 2006’da Sudan’ın başkenti Hartum’da ve 2007’de Senegal’in başkenti Dakar’da Program Koordinasyon Ofisi açmıştır. 2015 itibarıyla TİKA’nın Afrika’da 14 koordinatörlük ofisi bulunmaktadır. Bu ofisler sadece yerleşik oldukları ülkelere değil, aynı zamanda komşu ülkelere dönük de projeler hazırlamaktadır. TİKA’nın 2011 yılında Koordinasyon Kurulu toplantısında alınan bir kararla “Afrika’ya yoğunlaşan kalkınma yardımlarının önümüzdeki dönemde yeni açılacak dış misyonlara paralel olarak devam ettirilmesi” yönünde irade ortaya konmuştur.⁴⁹ OECD bünyesindeki Kalkınma Yardımı Komitesi (DAC) üyesi ülkelerin resmi kalkınma yardımlarına ayırdıkları toplam bütçe 2011 yılında 130 milyar dolardır. Buna karşın Türkiye’nin 2010 yılındaki resmi kalkınma yardımları bir önceki yıla göre %30’luk artışla 1,273 milyar dolara yükselmiştir.⁵⁰

Global Humanitarian Assistance verilerine göre Türkiye yardımlara 2012 yılında 1,08 milyar ve 2013 yılında 1,6 milyar ABD doları ayırarak ABD ve Birleşik Krallık’ın ardından en çok yardım yapan üçüncü ülke olmuştur. Ancak, yapılan yardımların gayri safi milli hasılaya oranına bakıldığında Türkiye en cömert ülke olarak öne çıkmaktadır. Türkiye 2014’te gayri safi milli hasılasının %0,27’sini yardıma ayırırken ABD %0,07’sini Birleşik Krallık ise %0,02’sini yardıma ayırmıştır.

Geçmiş yıllarda gelişmiş ülkelerin daha fazla yardım yapmaları için uluslararası toplum tarafından hedefler belirlenmiştir. Dünya Kiliseler Konseyi’nin önerisi ile 1958 yılında donör ülkelere gelirlerinin %1’ini geliştirmekte olan ülkelere aktarması hedef olarak belirlenmiştir. Sonraları bu hedef gayri safi

Yapılan yardımın GSMH’ya oranı baz alındığında Türkiye 2012 ve 2013 yıllarında insani yardım alanında en cömert ülke olmuştur.

48 Akçay, A.g.e, s.57-61

49 Akçay, A.g.e., s.87

50 Akçay, A.g.e., s.VII

**Türkiye'nin
Afrika'da 10 binden
fazla su kuyusu açtığı
tahmin edilmektedir.**

milli gelirin % 0,7'sinin resmi kalkınma yardımı olarak verilmesi olarak revize edilmiştir.⁵¹ 1970'lerde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından alınan bir karar ile ekonomik olarak gelişmiş ülkelere gayri safi milli hasılatlarının % 0,7'sini yardıma ayırmaları istenmiştir. Şimdiye kadar % 0,7 hedefini sadece 5 ülke yakalamıştır.⁵² Türkiye'nin de yardım miktarlarındaki artış dikkate alındığında, önümüzdeki yıllarda bu hedefi yakalayan ülkeler arasına girmesi beklenebilir.

TİKA'nın Afrika'daki faaliyetlerine bakıldığında daha çok ülkelerin beşeri güvenliğini doğrudan etkileyen altyapı çalışmalarının yapılması, mesleki ve teknik eğitimin sağlanmasına dönük altyapı hizmetleri ve sağlık sektörüne dönük yapısal yardımların yapıldığı dikkatleri çekecektir. Diğer bir ifadeyle TİKA yardım elini uzattığı ülkelere balık vermemekte, onlara balık tutacakları araçları temin etmekte veya araçları üretecekleri imkanı sağlamaktadır. Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise hastane inşaatı gibi hizmetin sürdürülmesi gereken altyapı yatırımlarında Türkiye genellikle o ülkeye Türkiye'den doktorlar göndermekle kalmamakta bir yandan birçok öğrenciyi Türkiye'de tıp eğitimi bursu sağlayarak açılacak hastanenin doktorlarını eğitime görevini de üstlenmektedir. Aksi halde doktorları olmayan bir hastane inşaatı yapmak yerel halk için çok da bir şey ifade etmeyecektir. 2015 itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin iki eğitim araştırma ve uygulama hastanesi (Mogadişu-Somali'de ve Nyala-Sudan'da) mevcuttur. Bu hastaneler yerel sağlık bakanlıkları ile ortak protokoller çerçevesinde kurulmuştur. Beş yıl boyunca Türkiye'nin hem maddi yardım yaparak hem de sağlık personeli göndererek ortak yönetim önerdiği hastaneler beş sene sonunda yerel hükümetlere bırakılacaktır. Ayrıca yakın gelecekte Afrika'daki hastanelerin (ve Afganistan gibi diğer yurtdışındaki hastanelerin) Türkiye'deki tıp fakülteleri ile eşleştirilerek, eğitim ve insan kaynakları ihtiyaçlarının buralardan sağlanmasına dönük çalışmalar planlanmaktadır.⁵³

Türkiye'nin Afrika'daki yardım faaliyetlerinin önemli kısmı ise sivil yardım kuruluşları tarafından yapılmaktadır. Türk yardım kuruluşlarının Afrika ile ilişkileri 1990'lı yılların ortasında kurban bayramlarında yapılan kurban bağışlarını kıtada ihtiyaç sahiplerine ulaştıran projelerle başlamıştır. Afrika'ya kurban eti götürerek başlayan sivil yardım kuruluşlarının faaliyetleri, sahaya indiklerinde yoksul toplulukların yaşadıkları diğer sorunlarla yüzleşmeleri sonrasında çeşitlenerek su kuyusu açma, sağlık taramaları, mesleki eğitim gibi yeni branşlara yayılmıştır. Afrika'daki görme engelli insanların sayısındaki

51 Hedefin %0.7 olarak belirlenmesi iktisatçı Jan Tinbergen tarafından yapılmıştır. Tinbergen geliştirmekte olan ülkelerin arzu edilen ekonomik büyüme oranlarını yakalayabilmeleri için gerek duydukları sermaye girişini baz alarak bu oranı hesaplamıştır.

52 Bu ülkeler şunlardır: İsveç, Norveç, Lüksemburg, Danimarka ve Hollanda. Bkz. Development Initiatives, "0.7% aid target factsheet" <http://devinit.org/#!/post/0-7-aid-target-2>

53 Yeryüzü Doktorları ile 21 Ağustos 2015 tarihinde yapılan mülakat.

fazlalığını ve görme engellileri arasında katarakt sorununun yaygınlığını gören sivil yardım kuruluşları, Türkiye’de basit donanımlı bir ameliyathanede sıklıkla ve kolayca yapılan katarakt ameliyatlarının Afrika’da birçok kişinin yeniden görmesini sağlayacak çok değerli bir imkân olduğunu fark etmiştir. Bu kapsamda şimdiye kadar Türkiye’den giden doktorlar binlerce Afrikalının yeniden görmesini sağlamıştır.

Türkiye, geçmişinde hayrat kültürüne ve hayırseverlerin ihtiyaç olan yerlerde su çeşmesi yaptırmanın manevi faydasına inanan bir topluma sahiptir. Bu yüzden birçok insan son yıllarda Afrika’ya gittiklerinde temiz su ihtiyacını gözlemlemiştir. Bu ihtiyacı farkederek sivil yardım kuruluşları Afrika’da binlerce su kuyusu açarak geniş kitlelerin temiz su ihtiyacını gidermiştir. 2015 itibarıyla Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları ve hayırsever vatandaşlar tarafından Afrika’da açılan su kuyusu sayısı tam olarak bilinmemekle beraber 10 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre beş yaşına gelmeden yaşamını yitiren çocukların yarısı hayatlarını ishal, kolera ve tifo gibi temiz içme suyunun yokluğundan kaynaklanan hastalıklardan dolayı kaybetmektedir.⁵⁴ Dolayısıyla açılan bir su kuyusu, o muhitte birçok bebeğin sağlıklı bir yaşam sürmesine, daha az hastalandıkları için ailenin kısıtlı olan maddi imkânlarını tedavi için kullanmasının önlenmesine ve daha verimli yerlere harcamasına imkan tanımaktadır.

Türkiye’deki sivil yardım kuruluşlarının Afrika’da gerçekleştirdikleri bir yardım türü de sayıları giderek artan yetimhanelerdir. Özellikle nüfusunun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ülkelerde sivil toplum örgütleri veya yardım kuruluşları bir bina kiralayarak veya inşa ederek yetim/öksüz çocuklara barınma, yemek ve eğitim imkânı sunmaktadır. Bazı yetimhaneler dini eğitim verirken bazı yetimhaneler ise mesleki eğitim vermektedir. Afrika’da Türkiye’deki yardım kuruluşu veya sivil toplum örgütlerince açılmış yetimhane ve buralarda kalan çocuk sayısına dair bir bilgi mevcut değildir.

Türkiye’nin resmi veya sivil kuruluşlarca Afrika’ya yaptığı yardımlar ülkenin kıtadaki yumuşak gücünü artırmaktadır. Batılı ülkelerin aksine sömürgeci geçmişine sahip olmayan Türkiye, kıtada rakiplerine nispeten avantajlı bir konumdadır. Türkiye’deki yardım kuruluşları şimdiye kadar ülke adına Afrika’da takdire şayan işler yapmıştır. Gerçekleştirilen projeler ve atılan somut adımlar sonucunda bir takım sorunların da yaşandığı gözlemlenmiştir. Dış yardımlar alanında yaşanan en önemli sorunun koordinasyon olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye’nin Afrika ile ilişkilerinde en güçlü olduğu alan olmasına rağmen ekonomik büyüklüğüne nispeten birçok aktörün faaliyet gösterdiği dış yardımlar alanında aktörlerin faaliyetlerini koordine etmelerine zemin

Türkiye’nin resmi veya sivil kuruluşlarca Afrika’ya yaptığı yardımlar ülkenin kıtadaki yumuşak gücünü artırmaktadır.

⁵⁴ Dünya Sağlık Örgütü, www.who.org

hazırlayacak bir mekanizma bulunmamaktadır. Nadiren gerçekleşen koordinasyon toplantıları ise sektörün gelişimi adına değil, kamunun ihtiyaçlarına binaen tertiplenmektedir.

Yardım kuruluşlarının faaliyetlerinde, sadece Afrika'da değil, dünyanın herhangi bir yerinde acil durum halinde vakit kaybetmeksizin afet yerine ulaşmaları önem arz etmektedir. Bu yüzden bir yardım çalışanının afet anında o ülkeye giden ilk uçakta yer alması işlerin hızlanması adına önemli bir etkindir. Ancak, yardım kuruluşu çalışanları bu tür durumlarda turistler ile aynı kategoride muamele görmektedir. Durumun gerektirdiği hallerde ulaşım, lojistik, vize ve pasaport konularında kolaylıkların gösterilmesi sağlanmalıdır.

Türkiye'deki yardım kuruluşları nadiren devlet projelerini üstlenmektedir. Genellikle yardım kuruluşları vatandaşlardan topladıkları ayni ve nakdi yardımları ihtiyaç sahiplerine iletmektedir. Diğer bir ifadeyle yardım kuruluşlarının tek olmasa bile en büyük geliri hayırsever vatandaşlardır. Bu anlamda yapılacak yasal düzenlemeler ile insanların yardım derneklerine ve vakıflara bağış yapmalarının daha cazip hale getirilmesi önem kazanmaktadır. Türkiye'de kamu yararına çalışan derneklere yapılan bağışlardan vergi matrahının %5'ine kadarı vergiden düşülebiliyor. Örneğin, İtalya'da yapılan bir düzenleme ile bir vergi mükellefi, devlete ödediği verginin bir kısmını (ödenen verginin binde sekizini aşmamak şartıyla) İtalya'da kamu yararına çalışan dernek statüsüne sahip kuruluşlardan birisine aktarılmasını talep edebilir.

6. TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİNDE BİLİNMEYEN BİR KONU: TÜRKİYE'DEKİ AFRİKALILAR

Türkiye’de Afrikalılar özellikle son beş yılda artış göstererek görünür hale gelmiştir. Türkiye’deki Afrikalıları temelde üç grupta toplamak mümkündür: Cumhuriyet öncesi dönemde Türkiye’ye köle olarak getirilmiş Afrikalıların torunları, eğitim amaçlı gelmiş öğrenciler ve iktisadi veya siyasi sebeplerle göç etmiş olanlar.

Afro-Türkler

Türkiye’de üzerine oldukça az çalışma yapılmış ve çok tanınmayan Afro Türkler Osmanlı Devleti döneminde köle olarak Anadolu’ya getirilmiş Afrikalıların torunlarıdır. Osmanlı Devleti’nde Atlantik kölelik sisteminden farklı olarak açık kölelik sistemi uygulanmıştır. İslam hukukunun etkisiyle köleler bir süre sonra azat edilmiştir. Böylece özgürlüğüne kavuşan köleler topluma karışabilmiştir. Ayrıca köle olarak getirilen Afrikalıların dışında Anadolu’daki Müslümanların hacca gittiklerinde bu yolculuklarının bir delili olarak yanlarında getirdikleri Afrikalıların var olduğu da bilinmektedir. Esasen Osmanlı’da Afrikalı köle ticaretinin 1857 tarihli Mısır valisine hitap eden ‘esareti zenciyenin men’i ile tüccar ve mütecasirlerinin cezalandırılması hakkında’ ferman, 1876 Kanun-i Esasi’de köleliğin yasaklanması, 1891 tarihli ‘üserayı zenciye ticaretinin men’ine dair’ kanun, 1909 tarihli ‘Çerkes v.s. köle ve cariyelerin üserayı zenciye gibi alım satımının yasaklanmasına dair’ irade gibi kanuni yollarla yasaklanması girişimleri vardır. Ancak bu belgelerin 1857’den sonra devam etmesi sorunun yasal olarak kaldırılrsa da fiilen sürdüğünün göstergesidir.⁵⁵Zaten köleliğin yasaklanması ‘evlatlık’ diye isimlendirilen ve 1964’e kadar devam eden kölelik benzeri uygulamaları beraberinde getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilan edilmesiyle 1924 Anayasası’nda da her vatandaşın kanun önünde eşitliği ilkesi ile köleliğin hukuken kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Evlatlık uygulamaları 1964’te yürürlüğe giren “Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılması Kanunu” ile yasaklanmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile fiili olarak çok-

Afro-Türklerin kutladığı Dana Bayramı Afro-Türklerin bir araya geldiği bir etkinliktir.

⁵⁵ Bülent Tahirioğlu, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kölelik”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 45, Sayı 1-4, 1979-1981, s. 671-674.

mekte olan ve 1964 yasası ile kanuni meşruiyetini de yitiren evlatlık kurumu yerini ücretli hizmetçiliğe bırakmıştır.⁵⁶

Bu sürece paralel olarak, azat edilen veya yasa gereği illegal olarak çalıştırılma sebebiyle devlet tarafından özgürleştirilen Afrika kökenli köleler özellikle İzmir ve İstanbul gibi yerlerde kurulan misafirhanelere yerleştirilmişlerdir. Bunun yanında toplumla uyum sağlayabilmeleri için bir kısmı, padişah çiftlikleri olarak isimlendirilen Aydın'ın köylerine yerleştirilmiştir. Genel resme bakıldığında ise bugün Afro-Türklerin çoğunlukla Marmara, Ege ve Akdeniz'de yaşadığı görülmektedir.

Belirli bölgelere yerleştirilen ve uzun süre aynı yerde yaşayanlar çevre tarafından büyük bir baskıya maruz kalmazken başka bölgelere göçenler çoğunlukla ten renginden dolayı Afro Türkler tarafından aşağılayıcı olarak değerlendirilen sorulara maruz kalmışlardır. Hem kölelik geçmişinin hem toplumdaki ayrışmanın etkilerinden kurtulmak isteyen Cumhuriyet dönemine denk gelen ikinci nesil ilk nesli inkâr etmiştir. Ancak üçüncü nesilde durum değişmiş ve kökenlerini araştırma güdüsü ağır basmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti döneminden itibaren sürdürülen fakat 1924 Tekke ve Zaviyeler Kanunu kapsamında yasaklanmasına rağmen 2007 yılından beri yeniden canlandırılmaya çalışılan Dana Bayramı gibi kültürel etkinlikler veya Afrikalılar Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği gibi sivil toplum girişimleri bunun örneklerindendir.

Afrikalılar Derneğinin destekleriyle 2007'de faaliyete geçen, 2012'den itibaren Bayındır Belediyesi sınırlarına taşınarak gerçekleştirilen ve 2009 yılı itibarıyla Kültür ve Turizm Bakanlığının desteğini alan Dana Bayramı hem Afro-Türklerin hem Türkiye'deki diğer Afrikalıların bir araya geldiği bir etkinlik olarak nitelendirilebilir. Öyle ki bu etkinlikler akrabalarını kaybetmiş Afro-Türkler için buluşma noktası olarak da görülebilmektedir. Buna ilaveten derneğin 2010 yılından başlayarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanan 'ofis desteği' ile daha sistematik ve verimli hale getirilmiş Afro Türkler hakkındaki arşivleme ve raporlama çalışmaları bu konuda yapılacak araştırmalar için kaynaklık etmektedir.

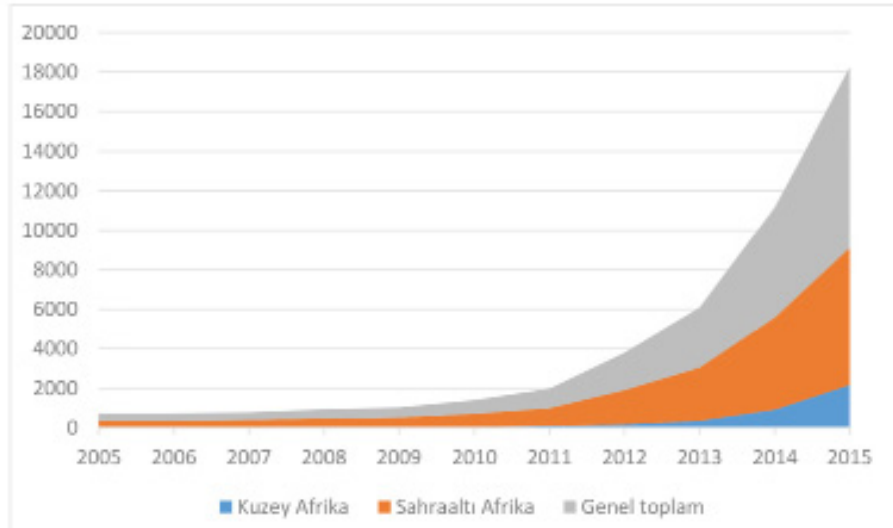
Türkiye'de Eğitim Alan Afrikalı Öğrenciler

Türkiye'deki Afrikalılar grubunun bir diğer parçası ise Türkiye'ye eğitim için gelen, büyük çoğunluğunu yükseköğretimde eğitim alanların oluşturduğu öğrencilerdir. Gerek Türkiye devleti veya Türkiye'deki insani yardım kuruluşlarının verdiği bursların gerek Türkiye'nin Afrika'da açılım politikasının etkisiyle tanınırlığının artmasının sonucu olarak Türkiye'de yükseköğrenim eğitimi alan öğrenci sayısı 2005'te 366 iken 2015'te 9124'e yükselmiştir. Öğ-

⁵⁶ Ferhunde Özbay, *Türkiye'de Evlatlık Kurumu: Köle mi Evlat mı?*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 199, s. 30.

renci Seçme ve Yerleştirme ile Yüksek Öğretim Kurumunun istatistiklerinden elde edilen bu veriler en hızlı artışın 2009 ile 2010 yılları arasında olduğu ve bu yıldan sonra Afrikalı öğrenci sayısının artışını sürdürdüğünü göstermektedir. Türkiye devleti tarafından 2010 yılından itibaren Türkiye Bursları kapsamında sağlanan eğitim desteğinden 2010 yılında 333 öğrenci faydalanırken 2015 yılında bu sayı 1091'e yükselmiştir.⁵⁷ Tedarik edilen bursların öğrenci sayısı artışındaki etkisi yadsınamaz ancak tek faktör olmadığı aşikardır. Bu sebeple Türkiye'nin Afrika'da tanınırlığının artmış olması, eğitim kalitesinin yüksekliği gibi unsurlar da göz ardı edilmemelidir. Eğitim burslarının yanı sıra araştırma burslarının tedarik edilmesi, yalnız öğrenci bazında değil öğretim üyesi bazında değişim programlarının planlanması da karşılıklı akademik bilgi akışını artıracabilecek yollar olarak öngörülebilir.

Grafik 4: Türkiye’de Yükseköğrenim Gören Afrikalı Öğrenci Sayısı

Kaynak: Yüksek Öğretim Kurumu

Göçmen Afrikalılar

Türkiye’deki Afrikalıların hatırı sayılır bir kısmı da göçmen işçilerden oluşmaktadır. Türkiye’deki Afrikalı göçmenlerin büyük bölümü yasal yollarla giriş yapmaktadır. Ancak sonrasında vize süresinin dolmasıyla kayıt dışı duruma düşmektedirler. Türkiye’deki Afrikalılarda genellikle Doğu ile Batı ve Orta Afrikalıların birbirinden ayrıştığı görülmüştür. Zira Orta ve Batı Afrikalılar çoğunlukla iktisadi çıkarlarla göç ederken, Doğu Afrikalılar sığınma başvurusuyla Türkiye’de bulunmaktadır. Türkiye’deki Afrikalı göçmenlerin sayısı hakkında resmi bir veri bulunmamaktadır. Yalnız Prof. Dr. Mahir Şaul’un

⁵⁷ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Binlerce Uluslararası Öğrenci ‘Türkiye Bursları’ Projesiyle Türkiye’de,” <http://kdk.gov.tr/sayilarla/binlerce-uluslararasi-ogrenci-turkiye-burslari-projesiyle-turkiyede/7>

yaptığı saha araştırmasında yalnızca İstanbul’da en çok 70 bin civarında Sahra altı Afrikalı olabileceği tahmin edilmiştir. Bu sayıya hem yasal statüde bulunan, hem kaçak göçmen konumunda olan hem de sığınma başvurusunda bulunanlar dâhildir. Kaçak göçmen konumunda bulunan Afrikalılar arasında hem yasal yollarla giriş yapanlar hem de illegal olarak girenler bulunmaktadır. Ayrıca bu grubun içerisinde doğrudan Türkiye’de iş bulmayı hedefleyerek gelenler olduğu gibi bir Avrupa ülkesine göçmek için yola çıkan fakat yasal işlemler nedeniyle hedef ülkeye varamayan yahut Türkiye’de uygun iş ortamı yakalayarak kalanlar da bulunmaktadır. Bu göçmenler literatürde, sorunlu bir nitelendirme olduğu kaydıyla transit göçmen olarak tanımlanmaktadır.

Resmi olarak işçi statüsünde bulunmak Türkiye hukuk sisteminde birçok şarta bağlandığından elde edilmesi zor ve sık karşılaşılmayan bir durumdur. Türkiye vatandaşı ile evli olanlar için kesintisiz üç yıl, bağımsız çalışanlar için beş yıl ikamet etme şartı; işletmeye bağlı olarak çalışacak olanlar için işyeri tarafından izin alınması, çalıştırılacak yabancıların niteliklerinin başka bir TC vatandaşı olmaması, yabancı sayısına oranla belirli sayıda TC vatandaşı istihdam etme gibi şartlar yasal statüde işçi olmayı veya bağımsız çalışan olmayı zora sokmaktadır. Bununla birlikte not etmek gerekir ki iş vizesi alarak Türkiye ile ülkeleri arasında gidip gelen iş adamları prosedürel işlemlerde zorluk yaşamamaktadırlar.

Türkiye’deki Afrikalı göçmenlerin günlük hayatta sıkça karşılaşılan Afrikalı işportacıların varlığından anlaşılacağı üzere ticaretin yanı sıra kargo gibi faaliyetlerle gelir elde etmektedirler. Ancak belirtmek gerekir ki ticaret yalnız işportayla sınırlı kalmıyor. İhracata dayalı ticaret ağı kurulabildiği gibi yalnız Türkiye’de veya hem Türkiye’de hem kendi ülkelerinde birlikte yürütülen ticarete dayalı işletmeler üzerinden iktisadi faaliyet yürütenler de bulunmaktadır. Ek olarak önemli kısmı futbol olmak üzere spor takımlarında oynamak için Türkiye’ye göç etmiş bulunan birçok Afrikalı sporcu da bulunmaktadır.

SONUÇ

Türklerin Osmanlı dönemi öncesinde başlayan Afrika ile ilişkileri hiçbir zaman yok olmamış, tarihsel bir süreklilik takip etmiştir. Her ne kadar ilişkiler imparatorluğun son dönemlerinde gerilemiş ve 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren canlanmaya başlamışsa da Türkiye Afrika'ya hiçbir zaman tamamen alakasız kalmamıştır. Cezayir örneğinde olduğu gibi, uluslararası arenada dönemin siyasi şartları gereği Afrika ülkelerinin aleyhine tavır alınması gerektiğinde ise el altından o ülkelere destek verilmeye çalışılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında değişen uluslararası şartlar altında Türkiye de Afrika'ya dönük bir politika geliştirmenin ihtiyacını hissetmiştir. Özellikle 2000'li yıllarda ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik istikrar ve nispi zenginleşme ile Türkiye Afrika ülkelerine maddi destek sağlamaya başlamıştır.

Türkiye'nin 2005 yılını Afrika Yılı ilan etmesiyle başlattığı Afrika açılımı sürecinde siyasi, askeri ve kültürel ilişkilerin ekonomik ilişkilerle de desteklenmesi bu açılım sürecini daha kalıcı ve etkili kılmıştır. 2005 yılında Türkiye'nin Afrika kıtasındaki büyükelçilik sayısı 12 iken bu sayı 2015'te 39'a yükselmiştir. Buna karşılık Afrika ülkelerinin Türkiye'deki diplomatik temsilcilik sayısı artmıştır. Türkiye'de büyükelçiliği bulunan Afrika ülkelerinin sayısı 2008 yılında 10 iken bu sayı 2015'te 32'ye yükselmiştir. Artan siyasi ilişkilere ek olarak Türkiye kıtaya dönük kalkınma yardımlarını artırmıştır. Afrika'ya yapılan kalkınma yardımlarını koordine etmek üzere kıtadaki TİKA koordinatörlük ofisi sayısı 2015'te 14'e ulaşmıştır.

Son dönemde Türkiye kamuoyunda Afrika'nın bilinirliği ve kıtaya dönük ilgi artmıştır. Bunun bir sonucu olarak Türkiye ile Afrika kıtası arasındaki ticari ilişkiler de gelişmiştir. Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı 2005'te 3,63 milyar ABD doları iken 2014 sonunda 13,74 ABD dolarına yükselmiştir. Aynı dönem içinde Türkiye'nin kıtadan ithalatı ise 3,21 milyar ABD dolarından 5,93 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Artan siyasi ve ekonomik ilişkiler sonucunda Türk Hava Yolları son yıllarda Afrika'da birçok yeni noktaya uçuş başlatmıştır. 2015 yılı Kasım ayında THY Afrika kıtasında 29 ülkede 57 farklı noktaya uçmaktadır.

Siyasi ve ekonomik ilişkilere ek olarak Türkiye'nin Afrika açılımının bir diğer önemli boyutu da dış yardımlardır. Türkiye'nin kıtada yumuşak gücünü desteklemesi ve Afrika halklarında Türkiye'ye dönük sempati oluşturmaları açısından dış yardımlar önem arz etmektedir. Gerek kamu kuruluşları gerekse sivil toplum kuruluşları ile Türkiye, Afrika kıtasına insani ve kalkınma yardımları ulaştırmıştır. Global Humanitarian Assistance verilerine göre 2013 ve 2014 yıllarında Türkiye en çok yardım yapan üçüncü ülke olmuştur. Yapılan yardımların ülke ekonomisine oranı baz alındığında ise ekonomik gücüne oranla en fazla yardım yapan ülke Türkiye olmuştur. Ancak bu yardımların belirli stratejik plan dahilinde tanımlanan önceliklere göre yapılması önem arz etmektedir.

Ayrıca kıtada çoğu zaman ihmal edilen ve en önemli aktör olan AfB ile stratejik ortaklığımızın (Afrika'nın en çok ihtiyaç duyduğu yeraltı zenginliklerinin ekonomiye kazandırılması ve güvenlik gibi alanlarda projeler geliştirerek AfB içinde de yer almak suretiyle) daha da güçlendirilmesi hedeflenmelidir.

Son olarak belirtilmesinde fayda olan bir husus da Afrika açılımının Türkiye'nin uzun vadeli bir politika olduğunun farkında olmasıdır. Bu bağlamda çok boyutlu dış politikanın Afrika'da sürdürülebilir olması için atılan adımların kültür ve ekonomi ile desteklenmesi faydalı olacaktır. Afrika sonsuza dek az gelişmiş kalmayacaktır. Sahip olduğu yer altı ve yer üstü zenginlikler, genç nüfusu ve giderek artan (önemli bir kısmı gelişmiş ülkelerde eğitim almış) eğitilmiş nüfus sayesinde Afrika ülkeleri yakın gelecekte şimdikinden daha yüksek refah seviyesine ulaşmış olacaktır. Örneğin, 2000-2010 döneminde dünyada en hızlı büyüyen on ekonomiden altısı Afrika'dadır. Ayrıca, 2000'li yıllarda refah seviyesi artan ülkelerin önemli bir kısmı da Afrika ülkeleridir.⁵⁸ Önümüzdeki dönemde Afrika ülkeleri dünya siyasetinde önemli aktörler haline geldiklerinde Türkiye ile ilişkilerinde geriye baktıklarında samimiyet, dostluk ve iyi niyetten başka bir şey görmemelidir. Türkiye'de Afrika açılımı kapsamında atılan her adımı dikkatlice hesaplamalı, geçmişte eski sömürgeci güçlerin veya modern dönemdeki geleneksel aktörlerin hatalarını tekrar etmemelidir. Batı'nın kalkınırken yaptığı gibi Türkiye de kalkınmasının ardından yoksul, mağdur ve mahzun bir Afrika bırakmamalıdır.

58 J.O'S, "Development in Africa: Growth and Other Good Things", *The Economist*, 1 May 2013, <http://www.economist.com/blogs/baobab/2013/05/development-africa>

ÖNERİ VE TAVSİYELER

1. Türkiye Cumhuriyeti, 2005 yılının “Afrika Yılı” ilan edilmesinden günümüze Afrika ile ilişkileri geliştirme adına birçok adım atmıştır. Açılımın geride kalan on yılına bakıldığında ara/taktik hedeflerin belirlendiği, öncelikli ülkelerin ve sektörlerin tanımlandığı kapsamlı bir Afrika politikasının ihtiyacı dikkat çekmektedir. Bu kapsamda önümüzdeki yıllar için daha kapsamlı, öncelikli ülkeler ve sektörleri tanımlayan bir Afrika politikası belirlemesi gerekmektedir. Bu kapsamda Türkiye stratejik hedefleri ve çıkarları doğrultusunda 1., 2. ve 3. öncelikli ülkeleri belirlemelidir.

2. Şimdiye kadar Afrika ile ilişkilerin gelişimini olumsuz etkileyen faktörlerden birisi de Türkiye’de kıtaya dair bilgi eksikliğidir. Bunu aşma adına hükümetler üniversitelerde ve özel araştırma kurumlarında Afrika ile ilgili çalışmalar için destek olmalıdır. Devlet üniversitelerinde Afrika üzerine enstitü veya araştırma merkezleri kurulmalı, buralarda akademik işbirliği anlaşmaları bünyesinde Afrika ülkelerinden akademisyenler misafir öğretim üyesi statüsünde davet edilmelidir.

3. Toplumlar arasında ilişkilerin kurulmasında en büyük etmen hiç şüphesiz dildir. Afrika ile iletişime geçen şirket, sivil toplum kuruluşu çalışanı veya bir bürokrat İngilizce, Fransızca veya Arapça konuşmak durumundadır. Son yıllarda Afrika ülkelerinde Türkçe eğitimi yaygınlaşmaktadır. Ancak 2015 itibarıyla Türkiye’de hiçbir üniversitede herhangi bir Afrika dili öğretilmemektedir. Bu kapsamda Afrika’da konuşulan en yaygın dillerden birkaçı Türkiye’deki üniversitelerde öğretilmelidir.

4. Yapılan bir çalışmanın sonuçlarını değerlendirmek için veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Birçok ticaret örgütü ve yardım kuruluşu kıtadaki faaliyetleri hakkında detaylı bilgi toparlamamaktadır. Genel merkezlere veri akışı olsa bile detaylı raporlama konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Kıta ile ilişki halinde olan kuruluşlara gerekli eğitim ve teknik destek sağlanarak daha detaylı raporlar konusunda yardımcı olunmalıdır.

5. Afrika’da faaliyet gösteren birçok sivil toplum örgütü faaliyetlerinin ölçümünü yapmamaktadır. Doğru ve sağlıklı verinin elde edilmesi bu örgütlerin daha etkin ve verimli çalışmalarına yardımcı olacaktır. Ayrıca örgütlere ölçme

ve değerlendirme konusunda destek verilerek daha etkin bir performans ortaya koyarak kaynakların daha verimli kullanılması sağlanmalıdır.

6. Türkiye'nin ekonomik ilişkiler bakımından önemli gördüğü ülkelere, yerel kanunların izin vermesi halinde, devlet bankalarından en az bir tanesinin şube açması önem arz etmektedir. Az bir kar marjıyla iş yapan Türk şirketlerin, yabancı bankalara ödedikleri transfer komisyonları onları rekabet edemez duruma getirmektedir.

7. Yine Türkiye'nin iktisadi politikası ve Afrika politikası ışığında uygun görüldüğü ülkeler ile Serbest Ticaret Bölgesi kurulması için gerekli adımlar atılmalıdır.

8. Türkiye'deki yardım kuruluşları 2004'te değişen Dernekler Kanunu sonrasında geçmişe nazaran daha rahat hareket etmektedir. Tertip edilecek bir çalıştay ile konunun tarafları bir araya getirilerek mevcut kanun ve diğer yasal düzenlemelerde ne tür iyileştirmelerin yapılabileceği tartışılmalıdır.

9. Türkiye'de bulunan Afro-Türkler hakkında bilimsel araştırma sayısı yok denecek kadar azdır. Bu alanda Afrikalılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'ne Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan yardım örneğinde görüldüğü gibi sivil toplum kuruluşlarına verilecek devlet desteği araştırmalarının nitelik ve niceliğini artıracaktır.

10. BM ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar da dikkate alınarak siyasi hedefler, stratejik hedefler ve ara/taktik hedefler belirlenmeli, çok maksatlı ve kapsamlı bir yaklaşım felsefesi içinde yapılacak/koordine edilecek işler bir zaman çizelgesinde belirlenmeli ve kontrol edilmelidir.

11. Eğitim ve sosyal yardımlar (Hastane yapımı vs.) uzun vadede Türkiye'ye daha somut fayda doğuracak alanlardır. Bu yüzden bu alanlar esas alınmalıdır. Büyük bir devlet olmanın getirdiği sorumluluk ile Türkiye hüsrarla sonuçlanması muhtemel kısa vadeli hareketlerden kaçınmalı ve uzun vadeli bir plan dahilinde çalışmalıdır.

12. Afrika'da faaliyet gösteren sivil, ticari vs. kuruluşlar mümkün olduğu kadar belli hedefler etrafında birleşmeli ve gerekli koordinasyonu aralarında sağlamalıdır.

13. Sahra altı Afrika ülkeleri parlamentoları ile Türk parlamentosu arasında karşılıklı dostluk komisyonları kurulmalıdır.

14. TOBB bünyesinde Sahra altı Afrika ülkeleri ile ilişkiler başkanlığı ve dış ilişkilere bağlı DEİK benzeri kuruluşlar kurulmalıdır.

15. Kültürel işbirliğini artırma ve Türkiye kamuoyuna Afrika halkları ve kül-

türlerini tanııtma adına muhtelif vilayetlerde yapılan festivallere Sahra altı Afrika ülkelerinden ekipler davet edilmelidir. Davet edilen bu ülkelerin dili ile Türkiye'yi tanıtıcı broşürler hazırlanıp gönderilmesi ve orada kurumlarla halka dağıtılmasında fayda mülahaza edilmektedir.

16. Türk televizyon dizileri ve sinema filmlerinin, gerekirse devlet desteği kapsamında TİKA ile koordine edilerek hibe kapsamında veya uygun fiyata satılarak, Afrika ülkelerinde gösterilmesi sağlanmalıdır.

17. Meslek ve iş örgütleri ile Sahra altı Afrika ülkeleri arasında her yıl ticari ilişkileri artırmaya dönük fikir alışverişlerinin yapılacağı ve yeni iş bağlantılarının kurulacağı ortak ekonomi zirveleri düzenlenmelidir. Bu kurumlar Brüksel'de olduğu gibi Afrika'da uygun gördükleri bir şehirde bir temsilcilik açmalıdır. Bu temsilcilik Afrika ülkelerinin ticari mevzuatı ile Türkiye dış ticaret mevzuatının birbirine yakınlaştırılması için veri bankaları oluşturmali, projeler yürütmeli ve karar alıcılar üzerinde baskı kurmalıdır.

18. Afrika kıtasında zaten başarılı olan THY'nin daha fazla noktaya sefer başlatması ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

19. Afrika ülkeleri ile yapılacak eğitim işbirliği anlaşmaları ile Harp okullarında ve üniversitelerde ülkelere kontenjan verilmelidir

20. Ülke parlamentoları arasında ve cumhurbaşkanı, başbakan ve bakan, genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanları seviyesinde karşılıklı ziyaretler programlanmalıdır.

21. Başta Doğu Afrika ve dolayısıyla Somali'ye yönelik olmak üzere Afrika kıtasında en önemli sorunların başında gelen güvenlik konusunda gerekli stratejik değerlendirmelerin yapılarak başta AfB'nin kendi askeri gücü olan Afrika Hazır Kıta kuvveti ve AfB inisiyatifinde kurulan barış gücü olmak üzere BM ve son olarak AB barışı destek misyonlarına daha fazla katkıda bulunulması göz ardı edilmemelidir.

22. Türkiye'de düzenlenen savunma sanayii fuarlarına Afrika ülkeleri davet edilmeli, katılımlarını sağlamak için destek olunmalıdır.

EK: TÜRKİYE'NİN AFRIKA ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ

		BÜYÜKELÇİLİK	AFRIKA TÜRKİYE BÜYÜKELÇİLERİ	ASKERİ ATAŞELİK	TİCARİ MÜŞAVİRLİK	DEİK YÖNETİMİ	TİKA	YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ	THY UÇUŞLARI	SAVUNMA SANAYİ İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI	ASKERİ İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI	TSK EĞİTİM- ÖĞRETİM KURUMLARI EĞİTİMİ	ASKERİ VE SIVİL YARDIM	VİZE SERBESTİSİ
1	ANGOLA	X	X		X	X				X3			X6	
2	BENİN	X	X						X	X2			X6	
3	BOTSWANA	X								X3				X
4	BURKİNA FASO	X	X						X	X3	X	X	X	
5	BURUNDİ													
6	CEZAYİR	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
7	CİBUTİ	X	X			X	X		X	X3		X		
8	ÇAD	X	X		X	X	X		X	X2			X6	
9	DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ	X	X	X					X	X3				
10	EKVATOR GİNESİ					X			X					
11	ERİTRE	X							X					
12	ETİYOPYA	X	X	X	X	X	X		X	X3	X	X	X6	
13	FAS	X	X	X	X	X		X	X	X3		X		X
14	FİLDİŞİ SAHİLLERİ	X	X		X	X			X		X4		X6	
15	GABON	X	X						X	X3				
16	GAMBIYA	X	X			X				X2	X4	X	X	
17	GANA	X	X	X	X	X			X	X2	X		X6	
18	GINE	X	X										X6	
19	GINE BISSAU													
20	G. AFRIKA	X	X	X	X	X		X	X	X3		X		X
21	G. SUDAN	X	X		X					X1				
22	KAMERUN	X			X	X	X		X	X2		X	X6	

X1) SSI Anlaşması imzalanmış fakat onaylanmamış ve yürürlüğe girmemiştir.

X2) SSI Anlaşması imzalanmış ve onaylanmış fakat yürürlüğe girmemiştir.

X3) SSI Anlaşması müzakere süreci devam etmektedir.

		BÜYÜKELÇİLİK	AFRİKA TÜRKİYE BÜYÜKELÇİLERİ	ASKERİ ATAŞELİK	TİCARİ MÜŞAVİRLİK	DEİK YÖNETİMİ	TIKA	YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ	THY UÇUŞLARI	SAVUNMA SAKARYA İŞBİRLİĞİ ANTLAŞMASI	ASKERİ İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI	TSK EĞİTİM- ÖĞRETİM KURUMLARI EĞİTİMİ	ASKERİ VE SİVİL YARDIM	VİZE SERBESTİSİ
23	KENYA	X	X	X	X		X		X	X3		X	X6	X
24	KOMOR ADALARI													
25	KONGO CUMHURİYETİ	X	X		X	X				X2	X4		X6	
26	LESOTO													
27	LIBERYA													
28	LIBYA	X	X	X	X	X	X			X3	X	X		X
29	MADAGASKAR	X			X				X	X3	X4	X		
30	MALAVİ													
31	MALİ	X	X	X	X	X			X	X3	X	X	X6	
32	MAURİTUS									X3				X
33	MİSİR	X	X	X	X	X	X	X	X	X1	X4	X		
34	MORİTANYA	X	X			X			X	X3	X4	X	X	
35	MOZAMBİK	X			X	X			X	X3			X6	
36	NAMİBYA	X					X			X3				
37	NİJER	X	X				X		X	X3			X6	
38	NİJERYA	X	X	X	X	X			X	X3		X	X6	
39	ORTA AFRİKA CUMHURİYETİ													
40	RUANDA	X	X			X			X	X3	X4			
41	SAO TOME VE PRINCE													
42	SENEGAL	X	X	X	X	X	X		X	X2	X4	X	X	
43	SEYŞELLER													X
44	SIERRA LEON													
45	SOMALİ	X	X	X			X		X	X3		X	X	
46	SUDAN	X	X	X	X	X	X	X	X	X2				X
47	SVAZİLİND													X
48	TANZANYA	X		X	X	X			X	X3			X6	X
49	TOGO								X				X6	
50	TUNUS	X	X	X	X	X	X		X	X	X5	X	X6	X
51	UGANDA	X	X	X	X	X			X	X3			X6	
52	YEŞİL BURUN ADALARI													
53	ZAMBİYA	X	X		X				X	X3				X
54	ZİMBABVE	X								X3				

X4) ASEİŞ Anlaşması imzalanmış fakat yürürlüğe girmemiştir.

X5) ASEİŞ Anlaşması müzakereleri devam etmektedir.

X6) Dış askeri yardım kapsamında alınması planlanmaktadır.

BİLGESAM YAYINLARI

Kitaplar

Çin Yeni Süper Güç Olabilecek mi? Güç, Enerji ve Güvenlik Boyutları

(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Değişen Dünyada Türkiye'nin Stratejisi

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Türkiye'nin Bugünü ve Yarını

E. Bakan-Büyükelçi İlter TÜRKMEN

Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası

E. Bakan-Büyükelçi İlter TÜRKMEN

Türkiye'nin Vizyonu: Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

İleri Teknolojiler Çalıştayı ve Sergisi (İTÇ 2010) Bildiri Kitabı

Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

IV. Ulusal Hidrojen Enerjisi Kongresi ve Sergisi Bildiri Kitabı

Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

Özgür, Demokratik ve Güvenli Seçim

Kasım ESEN, Özdemir AKBAL

Terörle Mücadele Stratejisi

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Hazırlayan: Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Türkiye'de Kürtler ve Toplumsal Algılar

Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ, Dr. Salih AKYÜREK

Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri

(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Asya’da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları

(Ed.) Doç. Dr. R. Kutay KARACA

Sivil-Asker İlişkileri ve Ordu-Toplum Mesafesi

Dr. Salih AKYÜREK, Serap KOYDEMİR, Esra ATALAY, Adnan BIÇAKSIZ

Orta Doğu’da Değişim ve Türkiye

(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Erdem KAYA

Atatürk’ün Dış Politika Stratejisi: Hedefler ve Prensipler

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

İçimizdeki Komşu Suriye

Dr. A. Oğuz ÇELİKKOL

Dünden Bugüne Kürt Sorunu ve PKK

Dr. M. Sadi BİLGİÇ

Raporlar

Rapor 1: Küresel Gelişmeler ve Uluslararası Sistemin Özellikleri

Prof. Dr. Ali KARAOSMANOĞLU

Rapor 2: Değişen Güvenlik Anlayışları ve Türkiye’nin Güvenlik Stratejisi

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Rapor 3: Avrupa Birliği ve Türkiye

E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 4: Yakın Dönem Türk-Amerikan İlişkileri

Prof. Dr. Ersin ONULDURAN

Rapor 5: Türk-Rus İlişkileri Sorunlar-Fırsatlar

Prof. Dr. İlter TURAN

Rapor 6: Irak’ın Kuzeyindeki Gelişmelerin Türkiye’ye Etkileri

E. Büyükelçi Sönmez KÖKSAL

Rapor 7: Küreselleşen Dünyada Türkiye ve Demokratikleşme

Prof. Dr. Fuat KEYMAN

Rapor 8: Türkiye’de Bağımsızlık ve Milliyetçilik Anlayışı

Doç. Dr. Ayşegöl AYDINGÜN

Rapor 9: Laiklik, Türkiye’deki Uygulamaları Avrupa ile Kıyaslamalar Politika Önerileri

Prof. Dr. Hakan YILMAZ

Rapor 10: Yargının İyileştirilmesi/Düzeltilmesi

Prof. Dr. Sami SELÇUK

Rapor 11: Yeni Anayasa Türkiye’nin Bitmeyen Senfonisi

Prof. Dr. Zühtü ARSLAN

Rapor 12: Türkiye’nin 2013 Yılı Teknik Vizyonu

Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

Rapor 13: Türkiye-Ortadoğu İlişkileri

E. Büyükelçi Güner ÖZTEK

Rapor 14: Balkanlarda Siyasi İstikrar ve Geleceği

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER

Rapor 15: Uluslararası Politikalar Ekseninde Kafkasya

Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY

Rapor 16: Afrika Vizyon Belgesi

Hasan ÖZTÜRK

Rapor 17: Terör ve Terörle Mücadele

M. Sadi BİLGİÇ

Rapor 18: Küresel Isınma ve Türkiye’ye Etkileri

Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER

Rapor 19: Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi

M. Sadi BİLGİÇ, Dr. Salih AKYÜREK, Doç. Dr. Mazhar BAĞLI,
Müstecep DİLBER, Onur OKYAR

Rapor 20: Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı

E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 21: Türk Dış Politikasının Bölgeselleşmesi

E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 22: Alevi Açılımı, Türkiye’de Demokrasinin Derinleşmesi

Doç. Dr. Bekir GÜNAY, Gökhan TÜRK

Rapor 23: Cumhuriyet, Çağcıl Demokrasi ve Türkiye’nin Dönüşümü

Prof. Dr. Sami SELÇUK

Rapor 24: Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 25: Türkiye-Ermenistan İlişkileri

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY

Rapor 26: Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Ortak Değer ve Sembollere Bakış

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 27: Jeopolitik ve Türkiye: Riskler ve Fırsatlar

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Rapor 28: Mısır’da Türkiye ve Türk Algısı

M. Sadi BİLGİÇ, Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 29: ABD’nin Irak’tan Çekilmesi ve Türkiye’ye Etkileri

Doç. Dr. Cenap ÇAKMAK, Fadime Gözde ÇOLAK

Rapor 30: Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 31: Ortadoğu’da Devrimler ve Türkiye

Doç. Dr. Cenap ÇAKMAK, Mustafa YETİM, Fadime Gözde ÇOLAK

Rapor 32: Güvenli Seçim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kasım ESEN, Özdemir AKBAL

Rapor 33: Silahlı Kuvvetler ve Demokrasi

Prof. Dr. Ali L. KARAOSMANOĞLU

Rapor 34: Terör  nleme Birimleri

Kasım ESEN,  zdemir AKBAL

Rapor 35: İran, Şii Hilali ve Arap Baharı

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Emin SALİHİ

Rapor 36: Yeni Anayasadan Toplumsal Beklentiler

BİLGESAM

Rapor 37: Etnik  atışma Teorileri Işığında Dağlık Karabağ Sorunu

Yrd. Doç. Dr. Reha YILMAZ, Elnur İSMAYILOV

Rapor 38: Çağcıl Hukuk Sistemlerinde ve Türkiye’de Tutuklama

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Rapor 39: Afrika’da Türkiye ve Türk Algısı

BİLGESAM

Rapor 40: Kaos Senaryolarının Merkezinde İran

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Bilgehan EMEKLİER

Rapor 41: Ermenistan’da Türkiye ve Türk Algısı

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 42: Yasa dışı G ç ve Türkiye

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Emine AKÇADAĞ

Rapor 43: Kırgızistan’da Türkiye ve Türk Algısı

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 44: Kazakistan’da Türkiye ve Türk Algısı

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 45: Çatışma   z m  ve Türkiye’de Kürt Meselesi

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Erdem KAYA

Rapor 46: Afganistan’da Sivil   l mleri

Dr. Salih AKYÜREK, Nursema KIBRIS, Dilara ÜNAL

Rapor 47: İran Nükleer Krizinin Türkiye'ye Olası Etkileri

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Bilgehan EMEKLİER

Rapor 48: Çağcıl Hukuk Sistemleri ve Türkiye'de İşkence

Erkam MALBELEĞİ

Rapor 49: Balkanlarda Türkiye ve Türk Algısı

Dr. M. Sadi BİLGİÇ, Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 50: Suriye Sorunu ve Türk Dış Politikasına Toplumsal Bakış

Dr. Salih AKYÜREK, Prof. Dr. Cengiz YILMAZ

Rapor 51: Terörle Mücadelede Toplumsal Algılar

Dr. Salih AKYÜREK, Mehmet Ali YILMAZ

Rapor 52: Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Ali SEMİN

Rapor 53: İnsansız Hava Araçları: Muharebe Alanında ve Terörle Mücadelede Devrimsel Dönüşüm

Dr. Salih Akyürek, Mehmet Ali Yılmaz & Mustafa Taşkiran

Rapor 54: Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler

Hasan ÖZTÜRK, Sevinç ÖZTÜRK

Rapor 55: 2. Körfez Savaşı'nın 10. Yılında Irak

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Ali SEMİN, Tuğçe ERSOY ÖZTÜRK

Rapor 56: Türk Silahlı Kuvvetlerine Toplumsal Bakış

Dr. Salih AKYÜREK, Mehmet Ali YILMAZ

Rapor 57: Çözüm Sürecine Toplumsal Bakış

Dr. Salih AKYÜREK, Mehmet Ali YILMAZ, Esra ATALAY, Fatma Serap KOYDEMİR

Rapor 58: Türk-Rus İlişkileri

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Fatih ÖZBAY

Rapor 59: Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Türkan BUDAK, Bekir ÜNAL

Rapor 60: Kafkasya’daki Gelişmeler ve Türkiye

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Elnur İSMAYILOV, Orhan GAFARLI

Rapor 61: Türkiye’de Etnik, Dini ve Siyasi Kutuplaşma

Dr. Salih AKYÜREK, Fatma Serap KOYDEMİR

Rapor 62: Karadeniz’deki Gelişmeler ve Türkiye

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Erdem KAYA, Elnur İSMAYILOV

Rapor 63: Avrupa’nın İçinde Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Kriz ve Türkiye ile İlişkiler

Dr. Can BAYDAROL, Aslıhan P. TURAN

Rapor 64: Balkanlar ve Türkiye

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Orhan DEDE

Rapor 65: Irak ve Suriye’deki Gelişmelerin Türkiye’ye Etkileri

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI, Ali SEMİN, Bekir ÜNAL

Rapor 66: Türkiye’de Değerler ve Tutumlar

Dr. M. Sadi Bilgiç, Dr. Salih Akyürek, F. Serap Koydemir

Rapor 67: Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Rapor 68: Denizlerin Önemi ve Türk Deniz Kuvvetleri

Dr. Emine AKÇADAĞ

Rapor 69: Türkiye’de Yargıya Toplumsal Bakış

Dr. M. Sadi BİLGİÇ, Dr. Salih AKYÜREK, F. Serap KOYDEMİR

Demokratikleşme ve Sosyal Dayanışma Açılımı

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

İleri Teknolojiler Çalıştayı ve Sergisi (İTÇ 2010) Sonuç Raporu

BİLGESAM

İleri Teknolojiler Çalıştayı ve Sergisi (İTÇ 2011) Sonuç Raporu

BİLGESAM

Dergiler

Bilge Strateji Dergisi Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009
Bilge Strateji Dergisi Cilt 2, Sayı 2, Bahar 2010
Bilge Strateji Dergisi Cilt 2, Sayı 3, Güz 2010
Bilge Strateji Dergisi Cilt 3, Sayı 4, Bahar 2011
Bilge Strateji Dergisi Cilt 3, Sayı 5, Güz 2011
Bilge Strateji Dergisi Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012
Bilge Strateji Dergisi Cilt 4, Sayı 7, Güz 2012
Bilge Strateji Dergisi Cilt 5, Sayı 8, Bahar 2013
Bilge Strateji Dergisi Cilt 5, Sayı 9, Güz 2013
Bilge Strateji Dergisi Cilt 6, Sayı 10, Bahar 2014
Bilge Strateji Dergisi Cilt 6, Sayı 11, Güz 2014
Bilge Strateji Dergisi Cilt 7, Sayı 12, Bahar 2015
Bilge Strateji Dergisi Cilt 7, Sayı 13, Güz 2015

Söyleşiler

Bilge Söyleşi-1: Türkiye-Azerbaycan İlişkileri

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi

Elif KUTSAL

Bilge Söyleşi-2: Nabucco Projesi

Arzu Yorkan ile Söyleşi

Elif KUTSAL-Eren OKUR

Bilge Söyleşi-3: Nükleer İran

E. Bakan-Büyükelçi İlter TÜRKMEN ile Söyleşi

Elif KUTSAL

Bilge Söyleşi-4: Avrupa Birliği

Dr. Can BAYDAROL ile Söyleşi
Eren OKUR

Bilge Söyleşi-5: Anayasa Değişikliği

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Merve Nur SÜRMELİ

Bilge Söyleşi-6: Son Dönem Türkiye-İsrail İlişkileri

E. Büyükelçi Özdem SANBERK ile Söyleşi
Merve Nur SÜRMELİ

Bilge Söyleşi-7: BM Yaptırımları ve İran

Doç. Dr. Abbas KARAAĞAÇLI ile Söyleşi
Sina KISACIK

Bilge Söyleşi-8: Füze Savunma Sistemleri ve Türkiye

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Eren OKUR

Bilge Söyleşi-9: Gelişen ve Değişen Türk Deniz Kuvvetleri'nin Bugünü ve Yarını

E. Oramiral Salim Dervişoğlu ile Söyleşi
Emine AKÇADAĞ

Bilge Söyleşi-10: Soru ve Cevaplarla Yeni Anayasa

Kasım ESEN ile Söyleşi
Özdemir AKBAL

Bilge Söyleşi-11: Türk Hava Kuvvetleri'nin Bugünü ve Yarını

E. Hv. Korgeneral Şadi ERGÜVENÇ ile Söyleşi
Emine AKÇADAĞ

Bilge Söyleşi-12: Arap Baharı Süreci, Mısır Seçimleri, Türkiye-Suriye Krizi

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Ali SEMİN

Bilge Söyleşi-13: Esed Sonrası Suriye

Halit Hoca ile Söyleşi
Ali SEMİN & Tuğçe ERSOY ÖZTÜRK

Bilge Söyleşi-14: Türk Kara Kuvvetleri’nin Bugünü ve Yarını

Orgeneral (E) Oktar ATAMAN ile Söyleşi

Emine AKÇADAĞ

Bilge Söyleşi-15: Nükleer Enerji ve Nükleer Silahlanma

Prof. Dr. Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY ile Söyleşi

Hasan ÖZTÜRK, Ömer Faruk TÜRK

Bilge Söyleşi-16: Türkiye’de Seçim Güvenliği

Kasım ESEN ile Söyleşi

Fatma Serap KOYDEMİR

Bilge Söyleşi-17: Avrupa’ya Mülteci Akını ve Türkiye

Prof. Dr. Ayhan KAYA ile Söyleşi

Şafak Beren YILDIRIM, Türkan BUDAK

BİLGE ADAMLAR KURULU ÜYELERİ ÖZGEÇMİŞLERİ

Salim Dervişoğlu, Oramiral (E), Deniz Kuvvetleri Eski Komutanı Bilge Adamlar Kurulu Başkanı

Salim Dervişoğlu, 1936'da İzmit'te doğdu. 1957 yılında Deniz Harp Okulu'ndan asteğmen rütbesi ile mezun oldu. Deniz Kuvvetlerinin çeşitli deniz ve kara hizmetlerinde bulundu. 1965-1967 yıllarında Deniz Harp Akademisi öğreniminden sonra Kurmay Binbaşı olarak Sultanhisar Gemisi ve bilahare Gayret Muhribi Komutanlığı yaptı. 1972-1973 yıllarında ABD'de İşletme alanında yüksek lisans yaparak yüksek işletme mühendisi oldu. 1974-1977 yıllarında Brüksel'deki NATO karargâhında görev yaptı. 1977- 1979 yıllarında 3. Muhrip Filotillası komodorluğundan sonra çeşitli kara görevlerinde bulundu.

30 Ağustos 1981 yılında tuğamiral oldu. Deniz Kuvvetleri Personel ve Lojistik başkanlığı, Çıkarma Filosu, Hücumbot Filosu, Harp Filosu komutanlıkları yaptı. Dervişoğlu ayrıca Deniz Harp Akademisi Komutanlığı ve Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı görevlerini yürüttü. İtalya'da (Napoli) da 2 yıl boyunca NATO görevlerinde bulundu. Dervişoğlu, Koramiral olarak Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreter Yardımcılığı, Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı, Kuzey Deniz Saha Komutanlığı görevlerini yürüttü. Oramiral olarak 1995-1997 yıllarında Donanma Komutanlığı yaptı ve 1997-1999 yıllarında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı yaparak emekli oldu.

Bayan Türkan Dervişoğlu ile evli olan Dervişoğlu'nun Mehmet ve Ahmet adlarında 2 oğlu vardır. Dervişoğlu, İngilizce ve Fransızca bilmektedir.

İlter TÜRKMEN, Dışişleri Eski Bakanı Bilge Adamlar Kurulu Başkan Yardımcısı

İlter Türkmen 1927 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Türkmen, 1949 yılında Dışişleri Bakanlığı'na girdi.

İlter Türkmen, 1961-64 yılları arasında Washington Büyükelçiliğinde Müsteşar, 1964-68 yılları arasında Dışişleri Bakanlığında Genel Müdür ve Genel Sekreter Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 1968-72 yıllarında Atina Büyükelçiliği görevini yürüten Türkmen, 1972-75 yılları arasında Türkiye'nin Birleşmiş Milletler nezdindeki Daimî Temsilcisi olmuştur. 1979-80 yıllarında Birleşmiş Milletler Teşkilatında Genel Sekreter Yardımcısı, 1980-83 yıllarında ise Dışişleri Bakanı olmuştur. 1984-88 yılları arasında tekrar Birleşmiş Milletler nezdinde Daimî Temsilci olarak görev alan Türkmen, 1988-91 yıllarında Paris Büyükelçiliğine getirilmiştir. Türkmen, 1991-96 yılları arasında Birleşmiş Milletler teşkilatında Genel Sekreter Yardımcısı ve Filistin Mültecilerine Yardım Örgütü Genel Komiseri görevlerini yürütmüştür.

İlter Türkmen, Bilge Adamlar Kurulu Başkan Yardımcılığının yanında OBİV Dış ve Savunma Politikası Grubu Başkanlığını da yürütmektedir.

Sami SELÇUK, Prof. Dr., Yargıtay Eski Başkanı
Bilge Adamlar Kurulu Başkan Yardımcısı

1937’de Konya-Taşkent’te doğmuştur. 1955’te Konya Lisesi’ni ve 1959’da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirmiştir. Ankara yargıç adayı olarak mesleğe başlayan Selçuk, sırasıyla Sütçüler, Akşehir, Yenice ve 1972’den sonra Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulunmuştur. 21.09.1982 tarihinde Yargıtay Üyeliğine seçilen Selçuk, Yargıtay Büyük Genel Kurulunca, 10.07.1990 tarihinde ilk kez, 13.07.1994 tarihinde ikinci kez, 13.07.1998 tarihinde üçüncü kez Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi Başkanlığına seçilmiştir.

Fransızca ve İtalyanca bilen Selçuk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde doktora yapmış, 1986 yılında doçent olmuştur. Selçuk’un kitap ve çeviri çalışmalarının yanında yerli ve yabancı dergiler ile günlük basında yayımlanmış Türkçe ve yabancı dilde; hukuk, dil, laiklik ve Atatürkçülük konularında makale ve denemeleri vardır.

Yargıtay Büyük Genel Kurulunca 07.07.1999 tarihinde Yargıtay Birinci Başkanlığına seçilen Doç. Dr. Sami Selçuk bu görevden 15.06.2002 tarihinde yasal yaş sınırı nedeniyle emekliye ayrılmıştır. Emekliye ayrıldıktan sonra Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinin öğretim üyeleri kadrosuna dâhil olmuştur ve Ceza Hukuku Anabilim Dalı Başkanlığına seçilmiştir. Selçuk, Fakültede Ceza Hukuku ve Ceza Usul Hukuku dersleri vermektedir.

Kutlu AKTAŞ, İşleri Eski Bakanı, Vali (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Kutlu Aktaş, 1962 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden mezun olmuştur. Mezuniyetini müteakip 30 Temmuz 1962 tarihinde atandığı Çankırı Maiyet Memurluğunda Yumurtalık ve Küre Kaymakam Vekilliklerinde görevlendirilip staj süresini doldurmuş, Kaymakamlık kursu ile Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü’ünü (TODAİE) bitirdikten sonra 1964’te Darende Kaymakamlığına atanmıştır.

30 Eylül 1967 tarihinde Yahyalı, 30 Nisan 1970 tarihinde Çüngüş, 31 Temmuz 1972 tarihinde Bozcaada, 1976 tarihinde Simav Kaymakamlıklarına atanan Aktaş, 3 Ağustos 1976 tarihinde Mülkiye Müfettişliğine, 20 Ağustos 1976 tarihinde 1. sınıf Mülkiye Müfettişliğine, 4 Şubat 1977 tarihinde Mülkiye Başmüfettişliğine, 28 Mart 1979 tarihinde de Mülkiye Müşavirliğine atanmıştır. Kutlu Aktaş, 26 Haziran 1981 tarihinde Ağrı Valiliğine, 22 Aralık 1986 tarihinde Malatya Valiliğine, 21 Nisan 1990 tarihinde İzmir Valiliğine ve 15 Temmuz 1997’de ise İstanbul Valiliğine atanmıştır. Aktaş, 5 Ağustos 1998-11 Ocak 1999 tarihleri arasında İşleri Bakanı olarak görev yapmıştır.

Özdem SANBERK, Büyükelçi (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Galatasaray Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olan Özdem Sanberk, Dışışleri Bakanlığı memuru olarak Madrid, Amman, Bonn ve Paris Büyükelçiliklerinde ve İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Daimi Temsilciliklerinde çeşitli derecelerde görevde bulunduktan sonra, 1985-1987 yılları arasında dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın dış politika danışmanlığını yapmıştır.

1987-1991 yılları arasında Avrupa Topluluğu nezdinde Büyükelçi Daimi Temsilci, 1991-1995 yıllarında arasında Dışışleri Müsteşarı ve 1995-2000 yılları arasında da Londra Büyükelçisi olarak görev yapmıştır. 2000 yılında emekliye ayrılan Sanberk, 2003 Eylül ayına kadar Türkiye Ekonomik Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) Direktörlüğü görevinde bulunmuştur. Sanberk 2011'de, İsrail'in Mavi Marmara gemisine yaptığı saldırıyı müteakiben Birleşmiş Milletler'in yürüttüğü soruşturma sürecinde oluşturulan Palmer Komisyonu'nda Türkiye'yi temsilen yer almıştır. Sanberk, Kadir Has Üniversitesi Mütevelli Heyeti üyesidir.

Özdem Sanberk, Sumru Sanberk ile evli olup Nazlı Sanberk'in babasıdır.

Sönmez KÖKSAL, Büyükelçi (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Sönmez Köksal, 8 Mart 1940 İzmir'de doğdu. Köksal, Saint Joseph Lisesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Köksal, 1963 yılında Dışışleri Bakanlığı'na girdi. Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi nezdindeki Türkiye Daimi Temsilciliğinde, Dışışleri Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dairesinde Şube Müdürü, Burgaz'da Başkonsolos, Paris Büyükelçiliğinde Müsteşar, Siyaset Planlama Dairesi ve Orta Doğu ve Afrika Dairelerinde Başkanlık görevlerinde bulundu.

1980'de Avrupa Ekonomik Topluluğu nezdindeki Türkiye Daimi Temsilci yardımcılığına atandı. 1983'de Çok Taraflı Ekonomik İlişkiler Genel Müdür Yardımcılığını üstlendi. 1986 yılında Bağdat Büyükelçiliği'ne atandı. 1990'da Avrupa Konseyi nezdindeki Türkiye Daimi Temsilciliği görevini üstlendi. Türkiye'nin dönem başkanlığına rastlayan 1992 Nisan-Eylül ayları arasında 6 ay süre ile Avrupa Konseyi Bakan Delegeleri Komitesi'ne başkanlık yaptı. Köksal, 1992 Ekim ayında Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı oldu. 1998 Şubat ayında Paris Büyükelçiliği'ne atandı. 1 Ağustos 2002 tarihinde kendi isteği üzerine emekli oldu. Sönmez Köksal, 2002-2006 döneminde Işık Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak bulundu ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı görevini üstlendi.

Güner ÖZTEK, Büyükelçi (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Güner ÖzteK 1935 yılında Çankırı’da doğdu. 1955 yılında St. Joseph Lisesi’nden mezun oldu. 1959 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden mezun oldu.

Güner ÖzteK, 1959-1960 tarihleri arasında Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreterliği Özel Kaleminde Ataşe, 1961-1963 tarihleri arasında Dışışleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğünde 3’ncü Kâtip, 1963-1966 tarihleri arasında Paris Büyükelçiliğinde 3’ncü ve 2’nci Kâtip ve 1966-1969 tarihleri arasında Dakar Büyükelçiliğinde 2’nci Kâtip ve Başkâtip olarak görev yapmıştır. ÖzteK, 1969-1971 tarihleri arasında Dışışleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğünde Başkâtip, 1971-1972 tarihleri arasında Başbakanlık Özel Kalem Müdürü, 1972-1976 tarihleri arasında Londra Büyükelçiliği Müsteşarı, 1976-1978 tarihleri arasında Uluslararası Kuruluşlar Genel Müdür Yardımcılığı, Elçi, Genel Müdür Yardımcısı, 1978-1982 tarihleri arasında Moskova Büyükelçiliği Birinci Müsteşarı ve 1982-1986 tarihleri arasında İkili Siyasi İşler Genel Müdür Yardımcısı görevlerinde bulunmuştur.

Güner ÖzteK, 1986-1991 tarihleri arasında Kuveyt Büyükelçisi, 1992-1995 tarihleri arasında Dışışleri Müsteşar İdari İşler Yardımcısı, 1995-1999 tarihleri arasında Belçika Krallığı nezdinde T.C. Büyükelçisi ve Batı Avrupa Birliği nezdinde Daimi Temsilci olarak görev yapmıştır. Güner ÖzteK, 1 Ocak 2001’den itibaren Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı ve Direktörü olarak görev yapmaktadır. ÖzteK, Fransızca ve İngilizce bilmektedir.

Ümit PAMİR, Büyükelçi (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

1942 yılında İstanbul’da doğdu. Saint-Joseph Lisesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden mezun oldu. 1965 yılında Dışışleri Bakanlığı’na girdi. Gümülcine Konsoloslugu ve Cumhurbaşkanlığı döneminde Fahri Korutürk’ün Özel Kalem Müdürlüğünü yaptı.

Pamir, 1990 yılında Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü’nün daimi temsilciliğini yaptı. 1991 yılında Türkiye’nin Cezayir Büyükelçisi oldu. 1995-1997 yılları arasında Yunanistan Büyükelçiliği görevinde bulundu. Başbakan Bülent Ecevit ve Mesut Yılmaz’ın başdanışmanlığını yaptı.

2000’de Türkiye’nin BM nezdindeki daimi temsilciliğine getirildi. Kıbrıs’ın ele alındığı Bürgenstock görüşmelerinde Dışışleri Bakanı Abdullah Gül ile beraber çalıştı.

2004- 2006 yılları arasında NATO Daimi Temsilciliği yaptı. 2007 yılında Dışışleri Bakanlığı Müşavirliği görevine getirildi ve aynı yıl yaş haddinden emekli oldu. Dilek Pamir’le evli ve iki çocuk babasıdır.

Oğuz ÇELİKKOL, Dr., Büyükelçi (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Dr. Oğuz Çelikkol, ilköğrenimine Ağrı'da başladı, İstanbul'da tamamladı. İstanbul Vefa Lisesi'ni bitirdikten sonra, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. ABD'de Güney Kaliforniya Üniversitesi'nde (USC) master, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde doktora yaptı.

37 yıl Dışışleri Bakanlığında çalıştı. Türkiye'nin New York Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği'nde, Beyrut ve Washington Büyükelçiliklerinde görev gördü. 1993-1997 yıllarında Los Angeles Başkonsolosu oldu.

Ankara'da Orta Doğu Genel Müdür Yardımcılığı, Orta Doğu Genel Müdürlüğü ve Irak Özel Temsilciliği görevlerinde bulundu. 2000-2004 yıllarında Şam'da, 2008-2009 yıllarında Atina'da, 2009-2010 yıllarında Tel Aviv'de ve 2010-2013 yıllarında Bangkok'da Türkiye'yi Büyükelçi olarak temsil etti.

Halen İstanbul Kültür Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. "One Minute'ten Mavi Marmara'ya Türkiye-İsrail Çatışması" adlı 2014 yılı Mayıs ayında yayımlanan bir kitabı bulunmaktadır.

Ahmet Ünal ÇEVİKÖZ, Büyükelçi (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Ünal Çeviköz, 1952 yılında İstanbul'da doğdu. Lise eğitimini Kadıköy Maarif Koleji'nde tamamladıktan sonra Boğaziçi Üniversitesi'nin İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünden 1974, Siyaset Bilimi bölümünden ise 1978 yılında mezun oldu. Aynı yıl Dışışleri Bakanlığı'nda göreve başladı ve merkez görevini müteakip Moskova Büyükelçiliği'nde ikinci katip, Bregenz Başkonsolosluğu'nda Konsolos olarak görev yaptı.

Ankara'da Doğu Dairesi'nde şube müdürü olarak yaptığı görevi tamamladıktan sonra Sofya Büyükelçiliği Müsteşarlığı'na tayin edildi. 1989 yılında Dışışleri Bakanlığı'ndan izinli olarak ayrılarak NATO Uluslararası Yazmanlığı'nda göreve başladı ve önce Ekonomi Direktörlüğü'nde sonra Siyasi Direktörlük'te çalıştı. 1993 yılında Brüksel Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans derecesini aldı. 1994 yılında NATO'nun Moskova'daki Enformasyon Bürosu'nu açmakla görevlendirildi. Bunu müteakip NATO-Rusya Kurucu Senedi'ni hazırladı ve 1997 yılında yeniden Dışışleri Bakanlığı'ndaki görevine döndü. Balkan Dairesi Başkanı ve Kafkasya-Orta Asya Genel Müdür Yardımcısı olarak merkez görevlerini tamamladıktan sonra 2001-2004 yıllarında Türkiye'nin Azerbaycan nezdinde, 2004-2006 yılları arasında da Irak nezdinde Büyükelçisi olarak görev yaptı. 2007-2010 yılları arasında Dışışleri Bakanlığı Müsteşar İkili Siyasi İşler Yardımcısı olarak Ankara'da bulundu. Bu sırada 2009 yılında Türkiye ile Ermenistan arasında imzalanan

protokolleri hazırladı. 2010 yılında Londra'ya Büyükelçi olarak tayin oldu. 2014 yazında bu görevini tamamlayarak Türkiye'ye döndü.

Ünal Çeviköz 2013 yılında Uluslararası Denizcilik Örgütü 28. Dönem (2013-2015) Genel Kurul Başkanlığı'na seçildi.

İngilizce, Fransızca, Rusça, Almanca ve İtalyanca bilmektedir.

Necdet TİMUR, Orgeneral (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

1937 yılında Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde doğmuştur. 1958 yılında Kara Harp Okulu'ndan, 1960 yılında Muhabere Okulu'ndan mezun olmuştur. Timur, 1968 yılında Kara Harp Akademisi'nden mezun olmuş, ardından Kurmay Subay olarak, 1'nci Ordu Muhabere İşletme Bölük Komutanlığı, 2'nci Zırhlı Tugay Harekât Eğitim Şube Müdürlüğü, Kara Harp Akademisi Öğretim Üyeliği, 1'nci Ordu Genel Sekreterliği Harekât Subaylığı, Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Harekât Eğitim Şube Müdürlüğü, Paris Kara Ataşeliği, 3'ncü Ordu Plan ve Harekât Şube Müdürlüğü ve Işıklar Askeri Lisesi Komutanlığı görevlerini yürütmüştür.

Necdet Timur, 1983 yılında tuğgeneralliğe, 1987 yılında tümgeneralliğe terfi etmiştir. Timur, tümgeneral rütbesi ile Genelkurmay Muhabere Elektronik ve Bilgi Sistemleri Başkanlığı, Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümen Komutanlığı görevlerini yürütmüştür.

1991 yılında korgeneralliğe terfi ederek Genelkurmay Muhabere Elektronik ve Bilgi Sistemleri Başkanlığı, 2'nci Kolordu Komutanlığı ve Harp Akademileri Komutan Yardımcılığı ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Başyardımcılığı görevlerinde bulunduktan sonra 1997 yılında orgeneralliğe terfi etmiştir. Bu rütbede Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı görevini müteakip 1'nci Ordu Komutanlığı'na atanmıştır. Fransızca bilen emekli Orgeneral Necdet Yılmaz Timur, Bayan Nezih Timur ile evlidir ve 1 çocuk sahibidir.

Oktar ATAMAN, Orgeneral (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Oktar Ataman 1939'da İstanbul'da doğmuştur. 1961 yılında Kara Harp Okulu'ndan topçu subayı olarak mezun olmuş, 1966-1968 yılları arasında Kore Cumhuriyeti'nde Askeri Ataşe Yardımcısı ve Birleşmiş Milletler nezdinde İrtibat Subayı görevlerinde bulunmuş ve 1975 yılında Kara Harp Akademisi'ni bitirerek Genelkurmay Plan Harekât Daire Başkanlığı'na proje subayı olarak atanmıştır. 1977'de İngiliz Kraliyet Kara Kurmay Koleji'ne seçilen Ataman, mezuniyetini müteakip Kara Harp Akademisi'nde üç yıl öğretim üyesi olarak, 1980-1983 yıllarında ise Belçika'da SHA-PE Karargâhı Plan ve Prensipler Başkanlığı'nda karargâh subayı olarak görev yapmıştır. 1988'de

tuğgeneral rütbesine terfi eden ve Genelkurmay Başkanlığı Plan Harekât Daire Başkanı olarak görev yapmaya başlayan Ataman 1992’de tümgeneralliğe terfi ederek Genelkurmay Başkanlığı Strateji ve Kuvvet Planlama Daire Başkanlığı’na atanmıştır.

Orgeneral Ataman, 1997’de korgeneral rütbesine terfi etmiş ve Genelkurmay Başkanlığı Harekât Başkanlığı’na atanmıştır. Eylül 1998’den itibaren NATO Askeri Komitesi nezdinde Türk Askeri Temsil Heyeti Başkanı olarak görev yapan Orgeneral Ataman, 2000-2001 yıllarında 6’ncı Kordolu Komutanı olarak görev yapmıştır. 2001’de NATO Güneydoğu Avrupa Müşterek Kuvvetler Komutanlığı görevini devralan Ataman aynı yıl içinde orgeneralliğe terfi etmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri Üstün Hizmet Madalyası ile taltif edilen Orgeneral Ataman, Bayan Nedret Ataman ile evli olup bir kız ve bir erkek çocuğu babasıdır.

Emin Murat BİLGEL, Oramiral (E) **Bilge Adamlar Kurulu Üyesi**

Oramiral Emin Murat Bilgel 1952 yılında İstanbul’da doğdu. 1970 yılında Deniz Harp Okulu’ndan mezun olan Bilgel, 2 yıl subay olarak öğrenimine devam ettikten sonra 1972 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’nda fiilen göreve başladı. 1978 yılına kadar deniz kuvvetlerine bağlı çeşitli gemilerde branş subaylığı yapan Bilgel, 1980 yılında Deniz Harp Akademisi’nden mezun oldu, ardından kurmay subay olarak TCG Karayel Komutanlığı, TCG Piyalepaşa Seyir Harekât Subaylığı, Deniz Kuvvetleri Harekât Başkanlığı Plan ve Teşkilat Daire Başkanlığı, NATO Plan Subaylığı, TCG Doğan Komutanlığı, İtalya’nın Napoli kentinde bulunan Güney Avrupa Müttefik Kuvvetleri Karargâhı (AFSOUTH) İstihbarat Başkanlığı Plan Harekât Tatbikat ve Eğitim Şube Deniz İstihbarat Subaylığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Özel Sekreterliği, TCG Yıldırım 2. Komutanlığı, TCG Yıldırım Komutanlığı, TCG Yavuz Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Harekât Başkanlığında Eğitim Yönetim ve Kıymetlendirme Şube Müdürlüğü, Tatbikat Eğitim Plan Program Şube Müdürlüğü ile 1. Hücumbot Filotillası Komodorluğu görevlerini yürüttü.

Bilgel, 1997 yılında tuğamiralliğe terfi etti. Tuğamiral rütbesi ile Millî Savunma Bakanlığı Genel Plan Prensipler Daire Başkanlığı, İtalya’nın Napoli kentindeki Güney Bölge Müttefik Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (NAVSOUTH) Plan Daire Başkanlığı ve Kuzey Görev Grup Komutanlığı görevlerinde bulundu. 2001 yılında tümamiralliğe terfi eden Bilgel, tümamiral rütbesi ile İstanbul Boğaz Komutanlığı, Hücumbot Filosu Komutanlığı ve Donanma Komutanlığı Kurmay Başkanlığı görevlerini yürüttü. Bilgel, 2005 yılında koramiralliğe terfi etmesinin ardından deniz Eğitim ve Öğretim Komutanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanlığı görevlerinde bulunduktan sonra, 30 Ağustos 2009 tarihinden oramiralliğe terfi ederek Donanma Komutanlığı görevine atandı. 2011 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak atanan Oramiral Bilgel, Ağustos 2013 yılına kadar bu görevi sürdürdü ve aynı tarihte emekliye ayrıldı.

Sabahattin ERGİN, Koramiral (E)
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Emekli Koramiral Sabahattin Ergin 1926'da İstanbul'da doğmuştur. 1935 yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı piyano bölümüne devam ederek başladığı müzik yaşamını çeşitlendirerek sürdürmüştür. Sabahattin Ergin, 1983 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı'nda sanatçı ve öğretim üyesi olmuştur. Ergin, İ.T.Ü. Türk Müziği Devlet Konservatuvarı'nda lisans, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans, sanatta yeterlik ve doktora programlarında Müzik Pedagojisi, Müzik Eğitimi Felsefesi, Çağdaş Müzik Eğitimi Yöntemleri ve Mukayeseli Müzik Tarihi gibi dersleri Türkçe ve İngilizce olarak vermiştir.

İ.T.Ü. dışında, Türk Mûsikîsi Vakfı, Anadolu Bilim ve Teknoloji Stratejileri Araştırma Enstitüsü ve diğer bazı kültürel ve bilimsel dernek ve kurumlarda, kurucu, yönetim kurulu başkanlığı ve kurucu üyelikler de yapmıştır.

42 yıl süren bir askerlik hizmetinde bulunan Ergin, Atatürkçülük ve jeopolitik konuları üzerinde çalışmalar yapmakta olup, meşgul olduğu çeşitli alanlarda ulusal ve uluslararası bilimsel etkinliklere; konuşmacı, bildiri sunucu ve panelist olarak katılmaktadır. İlgilendiği konular üzerine kaleme aldığı bazı çalışmaları kitap, makale ve tebliğ olarak basılmıştır.

Nur VERGİN, Prof. Dr.
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Nur Vergin, 1941'de İstanbul'da doğdu. Çocukluğunu ve gençliğini yurt dışında geçirdi. Paris-Sorbonne Üniversitesi'nde Sosyoloji lisans ve yüksek programlarını tamamladıktan sonra aynı üniversitede Sosyoloji Doktoru unvanını aldı. 1973'te Türkiye'ye dönüp İstanbul Üniversitesi'nde göreve başladı.

Nur Vergin Bilkent Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'nde öğretim üyeliği görevinde bulundu. Vergin, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden emekli olmuştur.

Çeşitli uluslararası Sosyal Bilimler Derneklerine üye olan ve siyaset, kimlik ve din sosyolojisi üzerine çalışan Vergin'in, Industrialisation et Changement Social en Milieu Rural (1976), Türkiye'ye Tanık Olmak (1998), Din, Toplum ve Siyasal Sistem (2000) ve Siyaset Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar ve Yaklaşımlar (2008) başlıklı kitapları yayımlanmıştır.

Orhan GÜVENEN, Prof. Dr.
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

1973 yılında OECD İstatistik Danışmanı olarak iş hayatına başlayan Prof. Dr. Orhan Güvenen, 1976 yılında Paris-Sorbonne Üniversitesi (EPHE) Öğretim Üyesi, 1977-1984 yıllarında Ecole des

Hautes Etudes en Sciences Sociales’de Öğretim Üyesi, 1979-1988 yıllarında Paris Üniversitesi Araştırma Direktörü ve Ekonometri Profesörü olarak çalışmıştır. Prof. Dr. Güvenen, 1988-1994 yıllarında T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı görevine atanmıştır.

1995-1997 yıllarında Büyükelçi olarak İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) Nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi olarak görev yapan Prof. Dr. Güvenen, 1996 yılında ABD, Case Western Reserve Univ., “Systems Engineering Department” bölümünde Misafir Profesör olarak görev yapmıştır. 1997-1999 yıllarında T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı ve 1997-2000 yıllarında Büyükelçi ve Başbakan Başmüşavirliği görevlerine getirilmiştir. Güvenen, 2002 yılında UNESCO Yönetim Kurulu Türkiye Temsilcisi ve Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini üstlenmiştir.

Milli Güvenlik Akademisi’nde Uluslararası Ekonomi Profesörü ve Paris Üniversitesi’nde Misafir Profesör olarak görev yapan Güvenen, 1988 yılında “Dünya Sistemleri, Ekonomileri ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü”nü kurmuş ve halen adı geçen Enstitü’de Ekonometri ve Uluslararası Ekonomi Profesörü ve Başkan olarak görevine devam etmektedir. Ayrıca, Ağustos 2000’den itibaren, Bilkent Üniversitesi Uygulamalı Yabancı Diller Muhasebe Bilgi Sistemleri Bölüm Başkanlığı görevini sürdürmektedir.

Ali KARAOSMANOĞLU, Prof. Dr.
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Uluslararası Hukuk doktorasını Lozan Üniversitesi’nden almış olan Prof. Karaosmanoğlu, Stanford Üniversitesi Hoover Institution’da, NATO’da, Lahey Uluslararası Hukuk Akademisi’nde ve Princeton Üniversitesi’nde araştırma bursları kazanmış ve misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Bilkent Üniversitesi’ne katılmadan önce Boğaziçi Üniversitesi ve ODTÜ’de öğretim üyeliği yapan Prof. Karaosmanoğlu, Türk dış politikası, strateji ve güvenlik politikaları konularında çalışmalar yapmaktadır.

Yayınları arasında Les actions Militaires coercitives et non coercitives des Nations Unies (Droz); İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler (Boğaziçi Üniversitesi); Middle East, Turkey and the Atlantic Alliance (Dış Politika Enstitüsü, Editör); The Europeanization of Turkey’s Security Policy (Dış Politika Enstitüsü, editör) başlıklı kitapları ve Foreign Affairs, Politique Etrangère, International Defense Review, Europa Archiv, Security Dialogue ve Journal of International Affairs gibi dergilerde basılmış makaleleri bulunmaktadır. Prof. Karaosmanoğlu, Avrupa Bilim ve Sanat Akademisi üyesidir.

Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2010 yılında emekli olan Karaosmanoğlu, İhsan Doğramacı Vakfı’na bağlı Dış Politika ve Barış Araştırmaları Merkezi’nin başkanıdır.

İlter TURAN, Prof. Dr.
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

1941 yılında İstanbul'da doğmuştur. Orta öğrenimini Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde tamamlamıştır. 1962 yılında Oberlin Koleji'nden (ABD) Siyasal Bilimler Lisansı, 1964 yılında Columbia Üniversitesi'nden Siyasal Bilimler Yüksek Lisansı almıştır. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset İlmi Kürsüsü'ne asistan olarak girmiştir. Aynı kürsüde 1966 yılında Doktor, 1970 yılında Doçent, 1976 yılında da Profesör olmuştur.

1984 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne intisap etmiş, 1991 yılında aynı fakültede yeni kurulan Uluslararası İlişkiler Kürsüsü Başkanlığı'nı üstlenmiştir. 1993 yılında İstanbul Üniversitesi'ndeki görevinden ayrılmış ve Koç Üniversitesi İdari Bilimler ve İktisat Fakültesi'nde Siyasal Bilimler Profesörü olarak görev almıştır. Ekim 1998-2001 yılları arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin Rektörlük görevini üstlenmiştir. Hâlihazırda aynı üniversitenin Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir.

Prof. Dr. İlter Turan'ın Mukayeseli Siyaset, Türk Siyasal Hayatı, Siyasal Davranış, Siyasal Kültür, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika konularında yayımlanmış İngilizce ve Türkçe kitap ve makaleleri bulunmaktadır. Akademik mesleğine ek olarak muhtelif şirket ve vakıf yönetim kurullarında görev yapmakta, Dünya Gazetesi'nde haftalık yazılar yazmaktadır.

Ahmet Çelik KURTOĞLU, Prof. Dr.
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Ahmet Çelik Kurtoglu 1942'de Ankara'da doğdu. Kurtoglu, 1965 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. İngiltere'de Cambridge Üniversitesi'nden lisansüstü derecesini alan Kurtoglu, ABD'de Yale Üniversitesi'nde doktora sonrası çalışmalar yaptı. Kurtoglu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde İktisat Profesörlüğü görevinden 1995 yılında emekliliğe ayrıldı ve 1997-2006 yılları arasında Galatasaray Üniversitesi'nde ders verdi.

Çelik Kurtoglu, öğretim üyeliği yanında 1978-82 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı'na uluslararası ekonomi politikaları konusunda Danışmanlık yapmıştır. 1987-1995 yılları arasında İstanbul'da bulunan Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nun (DEİK) Direktörü olarak görev yapan Çelik Kurtoglu, 1998 yılında Kurtoglu Danışmanlık A.Ş.'yi 2002 yılında ise "iyi şirket" Danışmanlık A.Ş.'yi kurmuştur. Kurtoglu, halen bu iki şirket kanalı ile yatırım bankacılığı ve kurumsal yönetim konularında bilgi ve tecrübelerini paylaşmaktadır.

Çelik Kurtoglu, DEİK Yönetim Kurulu Üyesi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği İş Konseyi Yönetim Kurulu Üyesi, TEMA Yönetim Kurulu Başkanı, Tekfenbank Yönetim Kurulu Üyesi, Avrupa Sanayiciler Yuvarlak Masası (ERT) "Asosiye Üyesi" dir.

Ersin ONULDURAN, Prof. Dr.
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

Ersin Onulduran, 1945 yılında Bandırma’da doğdu. Lisans eğitimini Claremont Men’s College’de Siyaset Bilimi dalında, Yüksek Lisans eğitimini California State University’de Uluslararası İlişkiler bilimi dalında tamamladı. Doktora eğitimini University of Southern California’da Siyaset Bilimi alanında yaptı. 1973 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Aynı fakültede 1983’de Doçent, 1989’da Profesör oldu.

Onulduran, Ankara Üniversitesi’nde Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyeliği ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanlığı görevlerini yürüttü. Aynı zamanda Üniversitede Yabancı Diller Yüksekokulu Müdürü olarak görev yaptı. Ersin Onulduran 1986-2010 yılları arasında Türkiye-ABD Kültürel Mübadele Komisyonu (Fulbright Eğitim Komisyonu) Genel Sekreteri görevini yürüttü. Prof. Dr. Ersin Onulduran 2012 yılında Ankara Üniversitesi’nden emekli oldu. Onulduran, evli ve bir çocuk babasıdır.

Sami KOHEN
Bilge Adamlar Kurulu Üyesi

1928 yılında İstanbul’da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi’nin Gazetecilik bölümünü bitirmiştir. Gazeteci Albert Kohen’in oğludur. Sami Kohen babasının 1939-1949 yılları arasında Ladino ve Fransızca dillerinde çıkarttığı “La Boz de Türkiye” (Türkiye’nin Sesi) gazetesini, babasının vefatından sonra Türkçe olarak önce “Türkiye’nin Sesi” ve sonra “Haftanın Sesi” adları altında yayınlamıştır.

Tan, Yeni İstanbul ve İstanbul Ekspres gazetelerinde çalışmıştır. 1954’de kurulan Milliyet’e Dış Haberler Şefi olarak girmiştir. 1958 yılında ABD’de birçok gazetede konuk gazeteci olarak çalışmıştır. 1960’larda ve 1970’lerde kısa ve uzun süreli olarak birçok dış merkezde görev yapmıştır. Önemli uluslararası olayları yerinde izlemiştir. 1980-84 yıllarında Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) Yönetim Kurulu Üyeliği yaptı. Akabinde Türkiye Basın Enstitüsü Derneği Başkanlığı görevini yürütmüştür.

Milliyet gazetesindeki köşe yazarlığının yanı sıra Christian Science Monitor, NewsWeek, The Guardian ve The Economist gazete ve dergilerinde yazı ve makaleler yayınlamıştır. 1954 yılından bu yana aralıksız olarak Milliyet gazetesinde yazarlık yapmakta ve özellikle dış politika konularında yazmaktadır.